

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ

Робочий зошит для учня

*За загальною редакцією
доктора економічних наук, професора Т. С. Смовженко*

Видання третє, виправлене і доповнене

Київ
2014

УДК 336:371(076)

ББК 65.261

Ф 59

Видання підготовлено
за підтримки Програми розвитку фінансового сектору (USAID/FINREP-II)

ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ (USAID/FINREP-II)

За загальною редакцією
доктора економічних наук, професора **Т. С. Смовженко**

Авторський колектив:

О. І. Білик (урок 1), О. Д. Вовчак (урок 9), Т. Д. Гірченко (уроки 11, 18),
О. О. Другов (уроки 6–8), О. Є. Костюченко (уроки 25–27),
А. Я. Кузнєцова (вступ, уроки 2–5), З. Я. Лапішко (уроки 16, 17),
Т. В. Новікова (урок 10), Б. І. Пшик (уроки 15, 17, 30), В. В. Рисін (уроки 12–14),
Л. Я. Слобода (уроки 22–24), Т. С. Смовженко (уроки 20–21),
Н. В. Ткаченко (уроки 18, 28, 29), М. І. Хмелярчук (урок 19)

Рецензенти:

М. І. Крупка, доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка;

І. В. Алексєєв, доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів
Інституту економіки та менеджменту НУ «Львівська політехніка»;
Р. Я. Бабій, заступник директора з навчально-виховної роботи
«Інженерно-економічної школи – Львівський економічний ліцей»,
випускник програми (NCEE).

*Рекомендувала до друку вчена рада
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ),
протокол № 5 від 21 січня 2014 року*

*Гриф «Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах»
(лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України № 1.4/12-Г-30
від 08 лютого 2012 року)*

Ф 59 Фінансова грамотність : робочий зошит для учня / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. – К., 2014. – 120 с.

Робочий зошит для учня із фінансової грамотності дає змогу закріпити знання про фінансові інститути і пропонувані ними продукти, а також уміння їх (за потреби) використовувати з розумінням відповідальності за наслідки власних дій.

Для учнів старших класів загальноосвітніх шкіл.

УДК 336:371(076)
ББК 65.261

*Погляди і думки, висловлені в цій публікації,
необов'язково стверджують або відображають погляди і думки USAID чи уряду США*

© Авторський колектив, 2014

© Програма розвитку фінансового сектору (USAID/FINREP-II), 2014

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. Історія і теорія грошей	5
УРОК 1. Для чого потрібні гроші	5
РОЗДІЛ 2. Введення до власних фінансів	8
УРОК 2. Надходження	8
УРОК 3. Витрати	12
УРОК 4. Планування значних фінансових подій	16
РОЗДІЛ 3. Податки і податкова культура	21
УРОК 5. Що таке податки і для чого вони потрібні	21
РОЗДІЛ 4. Платіжні картки, банкомати і грошові перекази.....	27
УРОК 6. Види платіжних карток	27
УРОК 7. Здійснення платежів	30
УРОК 8. Грошові перекази	32
РОЗДІЛ 5. Іноземна валюта і валютні операції	36
УРОК 9. Обмін валюти	36
РОЗДІЛ 6. Власна фінансова безпека	40
УРОК 10. Фінансова документація	40
УРОК 11. Обачлива фінансова поведінка	44
РОЗДІЛ 7. Депозити	49
УРОК 12. Банківські депозити	49
УРОК 13. Небанківські депозити	53
УРОК 14. Окремі види депозитів	56
РОЗДІЛ 8. Інвестиції	59
УРОК 15. Ринки капіталу	59
УРОК 16. Колективне інвестування	66
УРОК 17. Окремі види інвестицій	69
РОЗДІЛ 9. Пенсійні заощадження	72
УРОК 18. Державна і приватна пенсії	72

РОЗДІЛ 10. Види кредитів	78
УРОК 19. Види кредитів: споживчі кредити, автокредити, кредити на житло	78
РОЗДІЛ 11. Види кредиторів	82
УРОК 20. Банки	82
УРОК 21. Небанківські фінансові установи	88
РОЗДІЛ 12. Фінансова складова запозичень	90
УРОК 22. Прямі витрати на запозичення	90
УРОК 23. Відповідні платежі	94
УРОК 24. Реструктуризація кредиту	98
РОЗДІЛ 13. Юридична складова запозичень	101
УРОК 25. Кредитні договори	101
УРОК 26. Відповідальність позичальника	104
УРОК 27. Права і обов'язки споживача фінансових послуг	106
РОЗДІЛ 14. Страхування	109
УРОК 28. Страхування відповідальності громадян	109
УРОК 29. Майнове та особисте страхування громадян	113
РОЗДІЛ 15. Власний бюджет і фінансове планування	117
УРОК 30. Планування вашого фінансового життя з використанням наявних можливостей	117

Розділ 1.

ІСТОРІЯ І ТЕОРІЯ ГРОШЕЙ

Урок 1. ДЛЯ ЧОГО ПОТРІБНІ ГРОШІ

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

- Знати:** що таке гроші і чому вони виникли, яких видів бувають і які функції виконують.
- Розуміти:** які типи законних платіжних засобів використовують в Україні та у світі.
- Уміти:** правильно поводитися, коли потраплять до рук пошкоджені дійсні або підроблені фальшиві гроші.

Працюємо в класі

Питання 1. Чому існувало кілька поглядів на походження і сутність грошей? _____

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфа 1 розділу 1.
2. Повторіть основні поняття зі словника основних термінів.
3. Виконайте домашні завдання.

Завдання 1. Тести

---

1. *Знайдіть правильну відповідь на питання: чому виникли гроші?*

- а) завдяки домовленості людей для спрощення процесів обміну продуктами праці;
- б) їх створила держава для фінансового забезпечення реалізації своїх загальносуспільних функцій;
- в) завдяки стихійному виділенню з усієї маси товарів, що обмінювалися на ринку, одного, який став виконувати специфічну роль засобу обміну;
- г) тому що безпосередній обмін товарів (бартер) технічно надто складний, дорогий і не зручний.

2. *Яке з наведених визначень найбільш повно і точно виражає сутність грошей:*

- а) гроші – це законний платіжний засіб;
- б) гроші – це абстрактне мірило вартості;
- в) гроші – це абсолютно ліквідний актив;
- г) гроші – це все, що є носієм купівельної спроможності і приймається як плата за товари і послуги.

3. *Які дві функції грошей історично сформувалися першими:*

- а) засіб нагромадження і засіб рахунку;
- б) міра вартості і світові гроші;
- в) засіб обігу та засіб платежу;
- г) немає правильної відповіді.

4. *Визначіть, що таке паперові гроші:*

- а) грошові знаки, що випускаються державою для покриття бюджетних витрат;
- б) будь-які гроші, номінальна вартість яких не збігається з реальною вартістю того матеріалу, з якого вони виготовлені;
- в) це все те, що використовується як гроші;
- г) немає правильної відповіді.

5. *Які форми грошей відносять до повноцінних:*

- а) білонні монети;
- б) казначейські білети;
- в) срібні монети;
- г) векселі.

Завдання 2

Знайдіть в Інтернеті

1. Що саме використовувалося як гроші в різних країнах у різні часи?

2. З'ясуйте, які товари / послуги включені до споживчого кошика в Україні. Запитайте ваших батьків / друзів / родичів, скільки коштували у гривнях ці товари рік тому. З'ясуйте, скільки ці товари коштують зараз.

Завдання 3

Складіть блок-схему ваших дій для двох ситуацій:

1) під час оплати комунальних платежів у банку касир заявив, що в нього є сумніви щодо справжності поданої вами купюри;

2) під час розрахунку в магазині продавець видав вам решту пошкодженою купюрою. Зазначте правильні і неправильні варіанти поведінки учасників таких ситуацій.

Розділ 2.

ВВЕДЕННЯ ДО ВЛАСНИХ ФІНАНСІВ

Урок 2. НАДХОДЖЕННЯ

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

- Знати:** що таке доходи сім'ї, їх види та характеристику.
Розуміти: за рахунок яких джерел формуються доходи сім'ї.
Уміти: прогнозувати доходи сім'ї та робити відповідні висновки щодо їх зміни з урахуванням впливу різних факторів.

Працюємо в класі

Завдання 1. Розв'яжіть задачу 1

Умова. Сім'я, що складається з п'яти осіб, мала впродовж року такі доходи: заробітна плата за основним місцем роботи – 60 000 грн; заробітна плата за сумісництвом – 20 000 грн; винагорода за професійні послуги – 15 000 грн; державна пенсія – 12 000 грн; накопичена приватна пенсія – 500 грн; доходи від підсобного господарства – 11 000 грн; стипендія – 8 000 грн; авторські гонорари – 8 000 грн; доходи від інвестицій на ринку цінних паперів – 5 200 грн; проценти за депозитом – 1 200 грн; доходи від здачі в оренду майна – 15 000 грн; спадщина – 80 000 грн; подарунки – 5 000 грн.

Завдання:

- 1) прокласифікуйте доходи сім'ї на постійні та одноразові;
- 2) визначте обсяги та питому вагу кожної категорії в загальних доходах сім'ї.

Завдання 2. Розв'яжіть задачу 2

Умова. Для розв'язування цієї задачі використовується умова, подана в задачі 1.

Завдання:

- 1) проведіть класифікацію доходів за джерелами їх отримання: доходи від поточної діяльності, доходи від активів, соціальні та інші доходи;
  - 2) визначте обсяги та питому вагу кожної категорії в загальних доходах сім'ї.
-
-
-
-
-
-
-

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфу 2 розділу 2.
  2. Повторіть основні поняття зі словника основних термінів.
  3. Повторіть хід розв'язування задач.
  4. Виконайте домашні завдання.
-

Завдання 3. Тести

---

1. Доходи сім'ї – це:

- а) грошові кошти, призначені для ведення домашнього господарства й задоволення різних потреб її членів;
- б) сукупність надходжень із різних джерел, які отримує сім'я як у грошовій, так і натуральній формах;
- в) сума платежів родини за товари та послуги, здійснені у відповідний момент або впродовж певного проміжку часу;
- г) майно сім'ї.

2. Грошові кошти, вкладення в цінні папери, залишки внесків до недержавних пенсійних фондів, надані позики іншим особам, нерухомість, автомобілі, дорогоцінності та інше майно, яким володіє сім'я, є:

- а) сімейними доходами;
-

- б) сімейними витратами;
- в) сімейними прибутками;
- г) сімейними активами.

3. *Накопичена приватна пенсія належить до групи:*

- а) доходів від поточної діяльності;
- б) соціальних доходів;
- в) доходів від активів;
- г) інших доходів.

4. *До групи доходів від активів належать:*

- а) гроші, отримані в борг;
- б) доходи від оренди та перевидання творів;
- в) державна пенсія, стипендія, субсидії;
- г) заробітна плата, винагорода за професійні послуги.

5. *Надання грошей чи інших активів з метою отримання прибутку – це:*

- а) інвестиція;
- б) доходи;
- в) витрати;
- г) зобов'язання.

6. *Процес передбачення, якою буде величина сімейних доходів у майбутньому на основі аналізу їх появи в минулому і на даний момент часу, – це:*

- а) прогнозування доходів;
- б) збільшення доходів;
- в) зменшення доходів;
- г) сезонність доходів.

7. *Доходи від поточної діяльності включають:*

- а) виграші в лотереях, спадщина, подарунки;
- б) державна і накопичена приватна пенсії;
- в) доходи від здачі в оренду майна, надходження від інвестицій на фінансовому ринку, проценти за депозитами;
- г) заробітна плата за основним і додатковим місцем роботи, премії, бонуси, надбавки, а також доходи від ведення підсобного господарства та власного бізнесу.

8. *Продовжіть речення:*

У більшості випадків переважна частина доходів сім'ї припадає на

---

9. *«Короткі гроші» у бюджеті сім'ї включають:*

- а) заробітну плату, разові премії;
- б) доходи від цінних паперів;
- в) гроші, отримані в борг;
- г) доходи від здачі в оренду майна.

10. Продовжіть речення:

Грошові надходження, які члени сім'ї отримують без будь-якого втручання та застосування власної робочої сили, відносять до:

Завдання 4

Знайдіть інформацію про середні доходи сім'ї в Україні та в кількох зарубіжних країнах. Визначте, який їхній розмір, структура (за джерелами походження). Проведіть порівняльний аналіз і зробіть відповідні висновки.

Урок 3. ВИТРАТИ

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

- Знати:** що таке витрати сім'ї, їх види і характеристику.
- Розуміти:** необхідність прогнозування витрат та управління ними.
- Уміти:** прогнозувати витрати сім'ї та робити відповідні висновки щодо зміни їх величини з урахуванням впливу різних факторів.

Працюємо в класі

Завдання 1. Розв'яжіть задачу 1

Умова. Сім'я з двох осіб планує свої витрати на місяць. При цьому відомі такі дані: щомісячний дохід чоловіка – 13 000 грн, щомісячний дохід дружини – 6 000 грн. Упродовж місяця прогнозуються такі обов'язкові витрати: оренда квартири – 3 500 грн; комунальні платежі – 300 грн; витрати на харчування – 1 400 грн; витрати на бензин та обслуговування авто – 1 500 грн; нагромадження власного внеску на купівлю квартири – 5 000 грн; витрати на одяг – 2 000 грн; витрати на відвідування косметичного салону – 500 грн; витрати на особисті потреби кожному (відвідування кіно, кафе, театрів) – 1 000 грн. У кінці місяця сім'я планує придбати стіл і кілька нових крісел у квартиру загальною вартістю 2 500 гривень.

Потрібно визначити фінансову реальність цієї цілі.

Завдання 2. Розв'яжіть задачу 2

Умова. Для розв'язку цієї задачі використайте умову задачі 1. Після відвідин меблевого салону чоловікові і дружині не сподобалися зовнішній вигляд і якість меблів. Зате їм сподобались аналогічні меблі іншого виробника, загальна вартість яких становить 3 200 грн.

Чи може родина дозволити собі купити інші, дорожчі меблі, виходячи з її теперішньої ситуації?

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфу 3 розділу 2.
2. Повторіть хід розв'язування задач.
3. Повторіть основні поняття зі словника основних термінів.
4. Виконайте домашні завдання.

Завдання 3

---

1. З'єднайте стрілками відповідні терміни з їх визначеннями:

1. Активи сім'ї	а) сума платежів родини за товари та послуги, здійснені у відповідний момент або впродовж певного проміжку часу
2. Витрати сім'ї	б) сукупність надходжень з різних джерел, які отримує сім'я як у грошовій, так і натуральній формах
3. Доходи сім'ї	в) необхідність у відповідних товарах і послугах, бажання їх мати або ж відчуття їх нестачі
4. Потреби сім'ї	г) грошові кошти, вкладення в цінні папери, залишки внесків до недержавних пенсійних фондів, надані позики іншим особам, нерухомість, автомобілі, дорогоцінності та інше майно, яким володіє сім'я

2. Продовжіть речення:

Основним чинником, який впливає на величину і структуру витрат сім'ї, є _____

---

3. Вставте потрібні слова в речення:

Зі зростанням доходу частка витрат сім'ї на харчування _____, витрати на одяг, житло, опалення й освітлення _____, а частка витрат на задоволення культурних та інших нематеріальних потреб _____.

Завдання 4. Тести

---

1. *За можливістю споживання витрати сім'ї поділяють:*
  - а) на споживчі і неспоживчі;
  - б) грошові і негрошові;
  - в) тимчасові і постійні;
  - г) первинні і вторинні.
2. *Витрати, без яких людина чи сім'я може підтримувати свою життєдіяльність, відносять до групи:*
  - а) первинних;
  - б) вторинних;
  - в) очікуваних;
  - г) соціальних.
3. *За формою здійснення витрати сім'ї поділяють:*
  - а) на споживчі і неспоживчі;
  - б) тимчасові і постійні;
  - в) грошові і негрошові;
  - г) первинні і вторинні.
4. *Витрати на утримання майна господарства відносять:*
  - а) до витрат поточного характеру;
  - б) витрат на борги;
  - в) витрат на активи;
  - г) соціальних витрат.
5. *Індивідуальні грошові фонди сім'ї використовують:*
  - а) на купівлю предметів спільного вжитку;
  - б) оплату медичних та освітніх послуг окремих членів родини;
  - в) купівлю нерухомості;
  - г) меценатство.
6. *«Довгі гроші» у бюджеті сім'ї використовують:*
  - а) на оплату комунальних послуг;
  - б) купівлю товарів харчування;

- в) оренду житла;
  - г) створення багатства.
7. *Оплата комунальних послуг, навчання, харчування належить:*
- а) до очікуваних витрат;
  - б) непередбачених витрат;
  - в) тимчасових витрат;
  - г) витрат на активи.

Завдання 5

---

1. Складіть перелік усіх витрат вашої сім'ї (або сім'ї ваших знайомих) упродовж останнього місяця. Класифікуйте витрати за такими категоріями: видами, черговістю, формою здійснення. Розрахуйте обсяги і частку кожної категорії в загальній сумі витрат.

2. Складіть перелік усіх витрат вашої сім'ї (або сім'ї ваших знайомих) упродовж останнього і попереднього місяців. Розрахуйте абсолютне і відносне відхилення за кожною статтею витрат. Скориставшись результатами домашнього завдання попереднього уроку про доходи, порівняйте ваші витрати з доходами. Розрахуйте суму фінансової невідповідності.

3. Знайдіть посібники / ресурси, що описують, як зменшити або скоротити витрати сім'ї. Зробіть огляд дій, які вони пропонують. Представте цю інформацію класу і обговоріть, які дії, на вашу думку, є ефективними, а які не можна застосувати в конкретно розглянутому вами випадку. Обґрунтуйте ваші висновки.

Урок 4. ПЛАНУВАННЯ ЗНАЧНИХ ФІНАНСОВИХ ПОДІЙ

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

Знати: що таке сімейний бюджет і види значних фінансових подій, що відбуваються в сім'ї.

Розуміти: необхідність планування значних фінансових подій у сім'ї.

Уміти: прогнозувати сімейний бюджет з урахуванням впливу значних фінансових подій.

Працюємо в класі

Завдання 1. Розв'яжіть задачу 1

Умова. У таблиці подано відомості про бюджет сім'ї.

Види доходів	Сума, грн	Види витрат	Сума, грн
1. Заробітна плата	5 000	1. Витрати на харчування	2 000
2. Підприємницький дохід	3 000	2. Витрати на одяг і взуття	3 000
3. Пенсія	1 500	3. Комунальні послуги	500
4. Стипендія	500	4. Податки	1 500
5. Субсидія	200	5. Витрати на відпочинок	5 000
6. Процент за вкладами	300	6. Погашення автокредиту	3 000
7. Дивіденди від акцій	6 000	7. Витрати на ведення бізнесу	2 000
8. Подарунки	300	8. Ремонт квартири	8 000
9. Виграш у лотерею	50	9. Страхування майна	1 500
10. Спадщина	15 000	10. Витрати на хобі	5 000
Усього доходів	31 850	Усього витрат	31 500

Потрібно визначити його тип.

Завдання 2. Розв'яжіть задачу 2

Умова. Доходи: щомісячний дохід Володимира – 13 000 грн, щомісячний дохід Ганни – 6 000 грн. Обов'язкові щомісячні статті витрат: оренда квартири – 3 500 грн, комунальні платежі – 300 грн, витрати на харчування – 1 400 грн, витрати на бензин – 1 500 грн, нагромадження власного внеску на квартиру – 5 000 грн, витрати на одяг – 2 000 грн, медичні витрати – 500 грн, витрати на особисті потреби (кожному) – по 1 000 грн.

Потрібно визначити суму, яка залишиться в сім'ї після всіх витрат. _____

Завдання 3. Розв'яжіть задачу 3

Умова. У сім'ї Сидоренків склалася така фінансова ситуація за місяць: щомісячний дохід Олексія – 10 000 грн, щомісячний дохід Катерини – 8 000 грн. Обов'язкові щомісячні статті витрат є такі: платіж за кредитом на квартиру – 7 000 грн, комунальні платежі – 300 грн, витрати на харчування – 1 200 грн, витрати на бензин – 1 500 грн, відрахування на «декретний депозит» – 1 000 грн, відрахування на страхування життя – 600 грн.

Потрібно визначити суми, які повинні залишитися в Олексія і Катерини після всіх витрат. _____

Завдання 4. Розв'яжіть задачу 4

Умова. Щомісячний дохід Івана – 15 000 грн, щомісячний дохід Василюни – 5 000 грн. Сукупні витрати за місяць становлять 12 000 грн.

Треба визначити: скільки витратить коштів Іван, а скільки Василина, а також скільки залишиться коштів у кожного члена сім'ї після здійснення витрат.

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфа 4 розділу 2.
2. Повторіть хід розв'язування задач.
3. Повторіть основні поняття зі словника основних термінів.
4. Виконайте домашні завдання.

Завдання 5.

---

1. Вставте пропущені слова:

Сімейний бюджет – це _____ за певний період часу.

2. Профіцитний сімейний бюджет виникає, якщо:

- а) сімейні витрати перевищують доходи;
- б) сімейні доходи перевищують витрати;
- в) спостерігається рівність сімейних доходів і витрат;
- г) сімейні витрати зросли порівняно з попереднім місяцем.

3. Збалансований сімейний бюджет виникає, якщо:

- а) сімейні витрати перевищують доходи;
- б) сімейні доходи перевищують витрати;
- в) спостерігається рівність сімейних доходів і витрат;
- г) сімейні витрати зросли порівняно з попереднім місяцем.

4. Існують такі види сімейного бюджету;

- а) спільний, спільно-роздільний, роздільний;
- б) активний і пасивний;
- в) поточний, перспективний, соціальний;
- г) звичайний та особливий.

5. Продовжіть речення:

Під значними фінансовими подіями слід розуміти _____
_____.

6. До значних фінансових подій слід віднести:

- а) здійснення витрат на оренду квартири і комунальні платежі;
- б) здійснення витрат на купівлю квартири і автомобіля;

- в) здійснення витрат на відвідування культурних заходів;
- г) усі без винятку фінансові події в житті сім'ї є значними.

7. *Продовжіть речення:*

Основними особливостями значних фінансових подій є те, що: _____

_____.

8. *Продовжіть речення:*

Негативними моментами реклами є те, що вона має за мету _____ до товару, а її єдине завдання – _____.

9. *Наявність дефіцитного бюджету змушує сім'ю:*

- а) шукати додаткові джерела коштів або резерви для скорочення витрат;
- б) шукати додаткові напрями витрачання коштів;
- в) шукати додаткові напрями інвестування коштів;
- г) дотримуватися й надалі такого бюджету.

10. *Початковим етапом реалізації значної фінансової події є:*

- а) складання плану життя;
- б) складання плану дій;
- в) витрачання зароблених грошей;
- г) постановка фінансових цілей.

Завдання 6

1. Заповніть таблицю даними про доходи і витрати власної сім'ї

Види доходів	Сума, грн	Види витрат	Сума, грн
1. Заробітна плата		1. Витрати на харчування	
2. Підприємницький дохід		2. Витрати на одяг і взуття	
3. Пенсія		3. Комунальні послуги	
4. Стипендія		4. Податки	
5. Субсидія		5. Витрати на відпочинок	
6. Проценти за вкладами		6. Погашення автокредиту	
7. Дивіденди від акцій		7. Витрати на ведення бізнесу	
8. Подарунки		8. Ремонт квартири	
9. Виграш у лотерею		9. Страхування майна	
10. Спадщина		10. Витрати на хобі	
11. Інші доходи		11. Інші витрати	
Усього доходів		Усього витрат	

2. Зробіть висновок про збалансованість бюджету вашої сім'ї: бюджет моєї сім'ї є _____, тому що _____

3. Що, на вашу думку, потрібно зробити:

а) для збільшення дохідної частини сімейного бюджету _____

б) зменшення витратної частини сімейного бюджету _____

Завдання 7

Подумайте про купівлю автомобіля (вашої улюбленої марки) вартістю _____ гривень. На основі попереднього домашнього завдання щодо визначення величини фінансового дефіциту / надлишку доходів оцініть, скільки часу вам знадобиться для того, щоб фінансово підготуватися до такої покупки. Чи можливо буде змінити оцінений час і отримати автомобіль швидше? Обґрунтуйте стратегії, завдяки яким можна буде змінити цей час, – накопичення на депозитному рахунку, отримання кредиту в банку, позики від родичів, зміна вибору (пошук дешевших варіантів – зокрема вживаних авто інших марок, моделей тощо).

Завдання 8

1. Знайдіть інформацію про фінансових консультантів і зробіть огляд послуг, які вони пропонують. На основі загальнодоступної інформації складіть короткий перелік пропозицій щодо фінансової поведінки.

2. Проаналізуйте рекламу «великих» продуктів (наприклад, автомобіль, будинок). Наскільки ефективною є ця реклама? Скільки інформації надається про вартість покупки? Чи надається будь-яка інформація про витрати після купівлі?

Розділ 3.

ПОДАТКИ І ПОДАТКОВА КУЛЬТУРА

Урок 5. ЩО ТАКЕ ПОДАТКИ І ДЛЯ ЧОГО ВОНИ ПОТРІБНІ

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

Знати: що таке податки, їх основні види та функції.

Розуміти: роль податків у суспільстві та важливість сплати податків кожним громадянином.

Уміти: визначати власні податкові зобов'язання.

Працюємо в класі

Питання 1. *Які податки сплачуєте ви і ваша сім'я?*

Питання 2. *Що має на меті держава, надаючи податкові пільги:*
а) певній категорії громадян, б) підприємствам, в) цілій галузі економіки?

Завдання 1. Розв'яжіть задачу 1

Умова. Ціна диска з новою комп'ютерною грою становить 100 гривень (без ПДВ). Однокласники Микола та Ігор (кожен) хочуть придбати новинку. Щомісяця батьки дають хлопцям «кишенькові гроші»: Миколі – 200 гривень, а Ігореві – 1 000 гривень.

Обчисліть величину податку на додану вартість, за умови, що ставка ПДВ – 20%.

Обчисліть ціну диска з ПДВ.

Яку частку (у %) буде становити цей ПДВ у доходах Миколи і доходах Ігоря? Зробіть висновки.

Завдання 2. Розв'яжіть задачу 2

Умова. Микола влітку на канікулах, щоб не гаяти часу, вирішив попрацювати. Він влаштувався помічником продавця в місцевому супермаркеті. За місяць роботи Миколі нарахували заробітну плату в розмірі 1 400 гривень. З отриманого доходу Микола має сплатити єдиний соціальний внесок і податок із доходів фізичних осіб.

Розрахуйте податкові зобов'язання Миколи, якщо ставка податку з доходів фізичних осіб становить 15%, єдиного соціального внеску – 3,6%.

Завдання 3. Розв'яжіть задачу 3

Умова. Тато Миколи придбав цього року новенький автомобіль вартістю 80 000 грн, об'єм циліндрів двигуна такого автомобіля – 2 600 куб. см. Під час першої реєстрації автомобіля потрібно сплатити збір за першу реєстрацію транспортного засобу в розмірі 25 грн за кожні 100 куб. см об'єму циліндрів двигуна.

Визначте податкові зобов'язання зі збору за першу реєстрацію транспортного засобу і витрати на придбання автомобіля з урахуванням цього збору.

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфа 5 розділу 3.
2. Повторіть основні поняття зі словника основних термінів.
3. Повторіть хід розв'язування задач.
4. Виконайте домашні завдання.

Завдання 4

З'єднайте стрілками відповідні терміни з їх визначеннями:

1. Прямі податки	а) дохід, продукція або майно, з яких нараховується податок
2. Непрямі податки	б) податки, що встановлюються відносно платників та сплачуються безпосередньо з прибутку або майна
3. Суб'єкт податку	в) повне або часткове звільнення від сплати податків
4. Об'єкт податку	г) податки, які включаються в ціну товару або послуги
5. Ставка податку	г) особа, на яку законом покладено обов'язок сплачувати податок
6. Податкова пільга	д) розмір податку, який припадає на одиницю оподаткування

Завдання 5. Тести

- Які з наведених тверджень про податки є правильними:*
  - податки мають обов'язковий характер;
  - сплата податків здійснюється періодично;
  - податки визначаються законом;
  - усі твердження правильні.
- Ставка податку з доходів фізичних осіб становить 15%. У цьому разі така ставка є:*
  - твердою;
  - пропорційною;
  - прогресивною;
  - регресивною.
- До непрямих податків відносимо:*
  - ПДВ, акцизний податок, податок на прибуток;
  - податок на нерухомість, податок на дохід, податок на прибуток;
  - мито, туристичний збір, податок на нерухомість;
  - мито, акцизний податок, ПДВ.
- Як називають збір, що сплачується за товари, які перетинають державний кордон:*
  - акцизний збір;
  - туристичний збір;
  - збір за перетин державного кордону.
- Який документ повинні подати громадяни України до Державної податкової інспекції, якщо протягом року вони отримали доходи, з яких не утримувався податок із доходів фізичних осіб:*
  - податкову накладну;
  - декларацію про прибуток;
  - податкову декларацію про доходи;
  - нічого не повинні подавати.

Завдання 6

Продовжіть речення:

- Основна функція податків полягає у _____
_____
- Основними елементами податку є _____
_____
- У практиці оподаткування розрізняють такі види податкових ставок: _____
_____
_____.

4. До загальнодержавних податків і зборів в Україні належать: _____

_____

5. До місцевих податків і зборів в Україні належать: _____

_____

_____

Завдання 7

Розв'яжіть криптограму. Закресліть слова, які стосуються податкової тематики.

А	К	П	П	О	Ф	І	С	Л	С
И	Ц	Л	А	Д	А	К	К	А	Т
З	М	И	Т	Н	Т	О	К	В	А
Д	Е	Т	О	И	К	П	А	Г	А
Л	К	Ц	І	Б	І	І	Л	Ь	Д
А	Р	А	Я	З	Р	Д	І	Х	О

Слова: акциз, мито, декларація, платник, збір, податок, фіскал, ставка, пільга, дохід.

Завдання 8

Обґрунтуйте відповідь на питання.

Підтримайте або спростуйте твердження: «Хороших податків не існує» (В. Черчіль). Поясніть вашу позицію.

_____

_____

_____

_____

_____

Завдання 9

Підготуйте колективні презентації на одну з тем:

- а) Цікаві факти про незвичні податки, що існували або зараз існують у світі.
- б) Права і обов'язки платників податків у Податковому кодексі України.
- в) Уявіть, що ви – президент країни і повинні підписати указ про податки. З кого і скільки ви б збирали податків?
- г) Макет плаката із закликом про необхідність (важливість) сплати податків.

Розділ 4. ПЛАТІЖНІ КАРТКИ, БАНКОМАТИ І ГРОШОВІ ПЕРЕКАЗИ

Урок 6. ВИДИ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

- Знати:** що таке платіжні картки і яких видів вони бувають.
- Розуміти:** які види операцій можна виконувати платіжними картками, які види помилок допускають клієнти при користуванні ними.
- Уміти:** розраховувати суми комісій, які сплачує клієнт за різних варіантів користування платіжною картою.

Працюємо в класі

Завдання 1. Розв'яжіть задачу 1

Умова. Ви – власник дебетової платіжної картки банку «Галичина». Протягом тижня ви тричі знімали кошти з картки в банкоматі банку «Стабільний» – 50 грн, 150 грн і 350 грн.

Банк «Стабільний» встановив такі комісії при знятті коштів з їхнього банкомата: розмір комісії – 1,5% від суми зняття; мінімальна сума комісії при знятті коштів до 100 грн становить 2 грн, тоді як максимальна сума комісії становить 5 грн при знятті суми від 300 грн. Розрахуйте суми комісій, які автоматично були списані з вашого рахунку при кожному знятті коштів у банкоматі банку «Стабільний».

Завдання 2

---

1. Знайдіть в Інтернеті п'ять банків, що пропонують вам виготовити платіжну картку.
2. З'ясуйте розмір комісії, яку вам потрібно буде сплатити за виготовлення в кожному з п'яти випадків.
3. Визначіть, який розмір відсотків буде нараховувати вам банк за користування залишком коштів на вашій картці.

Урок 7. ЗДІЙСНЕННЯ ПЛАТЕЖІВ

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

Знати: що таке електронні платежі, основні платіжні інструменти, переваги і недоліки платіжних інструментів, які дозволяють здійснювати електронні платежі.

Розуміти: як уникнути типових помилок при здійсненні платежів платіжною карткою.

Уміти: використовувати платіжні інструменти та здійснювати електронні платежі за допомогою платіжної картки та електронних грошей.

Працюємо в класі

Завдання 1

Проаналізуйте переваги і недоліки платіжних інструментів, які дозволяють здійснювати електронні розрахунки. На основі інформації 6-го і 7 уроків заповніть таблицю.

Платіжний інструмент	Переваги	Недоліки
Платіжна картка	1. 2. 3. 4.	1. 2. 3. 4.
Електронні гроші	1. 2. 3. 4.	1. 2. 3. 4.

Отримані результати обговоріть на уроці.

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфа 7 розділу 4.
2. Повторіть основні поняття зі словника основних термінів.
3. Повторіть хід розв'язування завдання.
4. Виконайте домашнє завдання.

Завдання 2

На Інтернет-сайті трьох українських платіжних систем, через які можна здійснювати платежі за допомогою електронних грошей (на власний вибір), знайдіть таку інформацію:

- період існування даної платіжної системи;
- валюту, з якою працює дана система і в якій можливо здійснювати платежі;
- операції, які можна здійснювати через дану платіжну систему;
- розміри комісійних винагород.

Порівняйте отримані результати й обговоріть їх на уроці.

Урок 8. ГРОШОВІ ПЕРЕКАЗИ

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

- Знати:** що таке грошовий переказ, які види грошових переказів існують і хто може їх здійснювати.
- Розуміти:** як здійснюється грошовий переказ у банку.
- Уміти:** здійснювати грошові перекази: надсилати й отримувати кошти.

Працюємо в класі

Завдання 1. Ділова гра «Здійснення грошового переказу»

Поділяємо клас на три групи. Перша група – відправники грошового переказу, друга – одержувачі грошового переказу, третя – банківські працівники. Нижче описані завдання для кожної групи учнів. Дані переказу (сума, валюта, контрольний номер) – довільні.

Завдання для відправника грошового переказу

1. Заповнити заяву на відправлення переказу.
2. Передати основні дані про переказ (суму та валюту переказу, контрольний номер і мету переказу) одержувачеві.

Завдання для одержувача грошового переказу

1. Заповнити заяву на одержання переказу.

Завдання для банківського працівника

1. Надати консультації відправникові та одержувачеві грошового переказу і, у разі потреби, допомогти їм заповнити заяви.
2. Заповнити інформацію, яка міститься в заяві в розділі «Відмітки банку».

ЗАЯВА
на відправлення переказу по системі «Анелік»

« ___ » _____ 20 р.

Заповнює відправник

Прізвище, ім'я, по батькові відправника переказу	
Паспортні дані (серія, №, ким виданий і дата видачі)	
Адреса відправника переказу за місцем проживання	
Сума переказу в іноземній валюті (цифрами і словами)	
Мета переказу	
Прізвище, ім'я, по батькові отримувача переказу	
Країна, місто отримання грошового переказу	
Додаткова інформація	

Ця операція не пов'язана зі здійсненням підприємницької та інвестиційної діяльності.

_____
(Підпис відправника)

.....
Відмітка банку

Контрольний номер переказу					
Дата здійснення операції					
Сума переказу / сума комісії					
Підпис і штамп уповноваженого працівника банку					

ЗАЯВА
на одержання переказу по системі «Анелік»

“ ___ ” _____ 20__ р.

Заповнює одержувач

Прізвище, ім'я, по батькові одержувача переказу					
Паспортні дані (серія, №, ким виданий і дата видачі)					
Адреса одержувача переказу за місцем проживання					
Сума переказу в іноземній валюті (цифрами і словами)					
Мета переказу					
Контрольний номер переказу					
Прізвище, ім'я, по батькові відправника переказу					
Країна відправлення грошового переказу					
Додаткова інформація					

Ця операція не пов'язана зі здійсненням підприємницької та інвестиційної діяльності.

_____
(Підпис одержувача)

.....
Відмітка банку

Контрольний номер переказу					
Дата здійснення операції					
Підпис і штамп уповноваженого працівника банку					

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфа 8 розділу 4.
2. Повторіть основні поняття із словника основних термінів.
3. Виконайте домашнє завдання.

Завдання 2

---

1. Знайдіть в Інтернеті інформацію від п'яти банків України, що пропонують послугу переказу грошей у межах України.
2. З'ясуйте, якою є ставка комісії за здійснення переказу – фіксованою, прогресивною чи регресивною; хто саме сплачує цю комісію – відправник, отримувач чи на вибір.
3. Визначте, який саме банк ви б обрали для здійснення переказу 1 000 гривень у населений пункт, де проживає ваш друг чи родич (будь-який). Обґрунтуйте свою відповідь.

Розділ 5.

ІНОЗЕМНА ВАЛЮТА І ВАЛЮТНІ ОПЕРАЦІЇ

Урок 9. ОБМІН ВАЛЮТИ

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

Знати: що таке валюта, яких видів вона буває і для чого здійснюється її обмін.

Розуміти: як здійснюється обмін валюти і як встановлюється валютний курс.

Уміти: розраховувати курс валют з використанням різних методів.

Працюємо в класі

Завдання 1. Розв'яжіть задачу 1

Умова. Потрібно визначити паритет купівельної спроможності гривні і долара США за Індексом Біг-Мака і реальну вартість долара в Україні, зіставити її з обмінним курсом НБУ і охарактеризувати це співвідношення, виходячи з таких даних:

1. Дані про вартість Біг-Мака у 2011 році:

Назва	Ціна в Україні, грн	Ціна в США, дол.
1. Біг-Мак	16,5	4,07

2. Офіційний курс НБУ: 1 дол. США – 7,98 грн.

Визначити паритет купівельної спроможності гривні і долара США. _____

_____
_____

Завдання 2. Розв'яжіть задачу 2

Умова. Подорожуючи Європою на спортивні змагання, ви побачили в аеропорту сувенір для батьків вартістю 100 злотих, за який можна розрахуватися трьома валютами – доларами, євро та місцевою валютою – злотими. Ціна сувеніру в доларах США становить 29,02, а в євро – 22,52. Ви якраз маєте свіжу газету із курсами цих валют до гривні, а саме:
1 дол. – 7,98 грн; 1 євро – 10,06 грн; 1 злотий – 2,32 грн.

З'ясуйте, в якій валюті вам купівля сувеніру обійдеться найвигідніше за умови, що ви будете розраховуватися гривневою карткою і що кошти з вашого рахунку будуть списуватися саме за офіційним курсом.

Завдання 3. Розв'яжіть задачу 3

Умова. Визначити валютний курс долара США до фунта стерлінгів за допомогою методу зіставлення ринкових цін на золото, якщо ціна однієї унції золота (31,1 г) на Лондонській валютній біржі становить 1 200 дол. США, 500 фунтів стерлінгів.

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфа 9 розділу 5.
2. Повторіть основні поняття зі словника основних термінів.
3. Повторіть хід розв'язування задач.
4. Виконайте домашні завдання.

Завдання 4. Розв'яжіть задачу 4

Умова. ПАТ КБ «Мета», орієнтуючись на офіційний курс НБУ, встановив такий курс долара США: купівля – 7,9840 грн, продаж – 8,1105. Скільки гривень можна одержати за 405 доларів 80 центів?

Скільки доларів можна купити за 12 тис. грн?

Завдання 5. Розв'яжіть задачу 5

Умова. Яким буде курс євро до фунта стерлінгів, якщо виходити з таких їхніх співвідношень із долларом США:
1 дол. = 0,87 євро; 1 дол. = 0,68 ф. стерл.

Завдання 6

Розгляньте в таблиці інформацію про курси покупця і продавця валют та доповніть її новою інформацією про значення валютних курсів на поточну дату.

Середній курс валют			
Валюта	Купівля	Продаж	НБУ
USD	8,0142	8,0561	7,9897
	-0,0006	-0,0001	
EUR	10,5708	10,8215	10,5696
	-0,0211	+0,0034	
RUB	0,2481	0,2566	0,25301
	+0,0003	-0,0008	

Розділ 6.

ВЛАСНА ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА

Урок 10. ФІНАНСОВА ДОКУМЕНТАЦІЯ

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

Знати: що таке фінансові документи і яких видів вони бувають.

Розуміти: чому важливо ознайомлюватися з фінансовими документами, які підписуєш, і чому потрібно зберігати копії.

Уміти: правильно заповнювати фінансові документи.

Працюємо в класі

Завдання 1

Заповніть наведений фінансовий документ.

ДОГОВІР ДАРУВАННЯ КВАРТИРИ

м. _____ «___» _____ 200_ р.

Громадянин України _____,
(вказати прізвище, ім'я та по батькові)

що проживає за адресою: _____,
(вказати місце проживання)

(надалі іменується «Дарувальник»), з однієї сторони, і громадянин України

_____,
(вказати прізвище, ім'я та по батькові)

що проживає за адресою: _____,
(вказати місце проживання)

(надалі іменується «Обдарований»), з іншої сторони, (в подальшому разом іменуються «Сторони», а кожна окремо – «Сторона») уклали цей Договір дарування квартири (надалі іменується «Договір») про таке.

1. Дарувальник передає квартиру, визначену в п. 2 цього Договору, безоплатно у власність Обдаровуваному.

2. Квартира, що передається за цим Договором, має такі характеристики:

_____,
(адреса і номер квартири прописом)

квартира складається із _____ кімнат загальною площею _____ кв. м, у тому числі житловою площею _____ кв. м. (надалі іменується «квартира»). Інші характеристики квартири наведено в технічному паспорті, який виданий _____ і є додатком № 1 до цього Договору.

3. Дарувальник цим підтверджує, що квартира на момент укладення цього Договору належить йому на праві приватної власності на підставі _____, яке зареєстроване у _____ «__» _____ року, а також те, що квартира не перебуває під заборонаю відчуження, арештом, не є предметом застави та іншим засобом забезпечення виконання зобов'язань перед будь-якими фізичними або юридичними особами, державними органами і державою, а також не є предметом будь-якого іншого обтяження чи обмеження, передбаченого чинним в Україні законодавством.

4. Вартість квартири, що передається за цим Договором, Сторони визначають у сумі _____ (_____) грн. Оціночна (інвентаризаційна, балансова) вартість квартири за цим Договором становить _____, що підтверджується _____.

5. Цей Договір підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню.

6. Цей Договір вважається укладеним з моменту передання квартири Обдаровуваному.

7. Передання квартири Обдаровуваному відбувається в момент нотаріального посвідчення цього Договору і виражається у прийнятті Обдаровуваним ключів від квартири.

8. Право власності Обдаровуваного на квартиру виникає з моменту передання квартири.

9. Будь-які витрати, пов'язані з укладенням цього Договору, покладаються на Обдаровуваного.

10. Додаткові умови _____
_____
_____
_____

11. Цей Договір складено українською мовою на ___ сторінках у ___ примірниках, кожний з яких має однакову юридичну силу.

ПІДПИСИ СТОРІН

ДАРУВАЛЬНИК

ОБДАРОВУВАНИЙ

_____/_____/_____

_____/_____/_____

Завдання 2. Тести

---

1. *Що таке фінансові документи?*

- а) підказка для фінансистів;
- б) письмовий доказ фактичного здійснення господарської операції;
- в) збірник законів з економіки;
- г) усний доказ здійснення операції.

2. *Що таке реквізити?*

- а) показники, що містяться в документі і характеризують операцію;
- б) письмовий доказ фактичного здійснення господарської операції;
- в) печатка в документі;
- г) підпис у документі.

3. *За призначенням документи поділяють на групи:*

- а) розпорядчі, виправдні (виконавчі), бухгалтерського оформлення і комунікативні;
- б) виконавчі, виправдні (виконавчі), бухгалтерського оформлення і комбіновані;
- в) розпорядчі, виправдні (виконавчі), бухгалтерського оформлення і комбіновані;
- г) розпорядчі, виправдні (виконавчі), фінансового оформлення і комбіновані.

4. *Які документи використовуються в повсякденному житті?*

- а) чек, квитанція;
- б) вексель, ф'ючерси;
- в) акції, форварди;
- г) облігації.

5. *Якщо документ не має будь-якого з обов'язкових реквізитів, він:*

- а) не втрачає сили;
- б) набуває нової сили;
- в) втрачає свою силу;
- г) потребує укладення додаткового документа із зазначенням відсутнього реквізиту.

6. *Офіційні доручення можуть бути:*

- а) разовими, фактичними і загальними;
- б) разовими, спеціальними і загальними;
- в) тимчасовими, спеціальними і загальними;
- г) постійними, спеціальними і загальними.

7. *Розписка може бути:*

- а) державна і публічна;
- б) приватна і державна;
- в) приватна і службова;
- г) державна і комерційна.

8. *Контракт – це:*

- а) умовна домовленість між людьми;
- б) правовий документ;
- в) листування між людьми;
- г) правовий документ, що засвідчує певну домовленість між суб'єктами господарювання.

9. *Які розрізняють види відомостей?*

- а) платіжні, накопичувальні, на виплату пенсій тощо;
- б) платіжні і накопичувальні;
- в) платіжні і одноразові;
- г) накопичувальні і постійні.

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфа 10 розділу 6.
2. Повторіть основні поняття зі словника основних термінів.
3. Виконайте домашнє завдання.

Завдання 3

Розв'яжіть криптограму.

А	Ч	Е	К	М	Ц	Д	Я	Б	Ї
К	Р	А	Х	У	Н	О	К	И	В
В	Ь	Р	К	Й	Ь	Р	Ц	П	І
И	Б	А	Н	К	Е	У	Ч	М	Д
Т	Й	К	С	С	Я	Ч	Ю	Ї	О
А	Д	О	К	У	М	Е	Н	Т	М
Н	Й	Ч	Н	Й	Л	Н	Л	Ж	І
Ц	А	Ч	В	Ю	У	Н	Н	Є	С
І	Я	Е	Ю	З	А	Я	В	А	Т
Я	Щ	К	Д	І	О	Е	Й	Ш	Ь

Слова: чек, рахунок, акт, документ, заява, квитанція, банк, доручення, відомість

Урок 11. ОБАЧЛИВА ФІНАНСОВА ПОВЕДІНКА

Виконуючи план цього уроку, ви будете:

- Знати:** що означає «обачлива фінансова поведінка» і на основі чого вона формується.
- Розуміти:** як правильно аналізувати інформацію, надану фінансовими установами.
- Уміти:** застосовувати теоретичні знання для аналізу фінансових явищ і вести свої фінанси в розумний та обачливий спосіб.

Працюємо в класі

Завдання 1. Розв’яжіть задачу 1

Умова. Учень Михайло отримує від мами щодня 10 грн на кишенькові витрати і від тата 15 грн на розваги. Мамині гроші він заощаджує на плеєр, а гроші від тата витрачає так: 10 грн – на обід в їдальні, 5 грн – на улюблене морозиво.

Виробники планують підвищити ціну на морозиво на 20% у зв’язку із загальним підвищенням рівня цін на молоко, світло і бензин.

Завдання

1. Скільки пачок морозива зараз, до підвищення цін, зможе купити Михайло, якщо не харчуватиметься в їдальні?
2. Скільки пачок морозива зможе купити Михайло в майбутньому, з урахуванням інфляції, якщо не харчуватиметься в їдальні?

Завдання 2. Гра «Аукціон»

Умови гри

Сьогодні проводиться аукціон економічних термінів і понять. На аукціон нам надіслано кілька економічних термінів і понять, а також банківських продуктів.

Хто дає точне визначення – той і купує термін чи банківський продукт.

Хто перший піднімає руку – той і починає.

Якщо відповідь неповна – наступний учень може доповнити, тоді лот переходить до нього.

За відсутності правильної відповіді питання залишається на домашнє опрацювання шляхом написання міні-есе про цей термін.

Отож, починаймо!

Хто має найбільшу кількість лотів – отримує приз.

Завдання 3. Гра «Економікс – Life»

Мета: навчитися висловлювати свою думку, формувати та відстоювати свою позицію.

Тема обговорення: «Що я маю зробити для забезпечення власної фінансової безпеки?»

Учасників гри поділяємо на шість груп:

1 група – Банк

2 група – Фізичні особи – вкладники, дорослі люди, батьки.

3 група – Держава.

4 група – Фізичні особи – школярі.

5 група – Засоби масової інформації.

6 група – Модератори (завдання – зробити висновки).

Завдання

1. Обговорити в групах проблемні питання запропонованої теми.
2. Обґрунтувати позицію, підготувати виступ оратора від групи.
3. Сформулювати запитання для групи-опонента.
4. Зробити узагальнення.

Завдання 4. Аплікація

Складіть правильно пазл із зображенням платіжної картки.

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфа 11 розділу 6.
2. Повторіть основні поняття уроку зі словника основних термінів.
3. Повторіть хід розв'язування задач.
4. Виконайте домашні завдання.

Завдання 5. Розв'яжіть задачу 2

Умова. Оленка купила сувенір за 10 грн, потім продала його за 11. Пожалкувала, що продала, і знову купила за 12 грн, але потім порахувала, що їй не вистачить грошей на квиток додому, і знову продала за 13 грн.

Який прибуток отримала Оленка від усієї оборудки?

Завдання 6. Тести

---

1. Назвіть, яке економічне явище означає надмірний випуск грошей у країні та їх знецінення:
  - а) інфляція;
  - б) дефляція;
  - в) ревальвація.
2. Визначте, які категорії населення виграють під час інфляції:
  - а) пенсіонер, який отримує пенсію;
  - б) вкладник, який вклав велику суму грошей у банк;
  - в) особа, яка взяла позику в банку;
  - г) уряд, який затримує виплату заробітної плати;
  - д) сім'я, що взяла кредит на будівництво житла.
3. З чого складається фінансова безпека:
  - а) робота + накопичення;
  - б) освіта + робота + накопичення + грошові вклади;
  - в) освіта + робота + споживання + заощадження;
  - г) робота + споживання + заощадження.

4. *До недоліків безготівкових розрахунків належать:*
- а) можливість допущення помилок при заповненні документів;
  - б) велика швидкість розрахунків;
  - в) можливість підробки банкнот;
  - г) точна передача платежу продавцеві.
5. *Кредитна лінія – це:*
- а) угода, за якою банк зобов'язується надати позичальникові кредити на раніше узгоджену суму протягом певного періоду;
  - б) це згода, але не зобов'язання комерційного банку надати кредит позичальникові;
  - в) межа, яка встановлює максимальні і мінімальні розміри та терміни видачі кредиту одному позичальникові;
  - г) ліміти видачі кредитів.

Завдання 7

Дайте визначення термінів:

1. Банк – _____

2. Фінансова безпека – _____

3. Банківська картка – _____

4. Крадіжка персональних даних – _____

5. Акція – _____

6. Облігація – _____

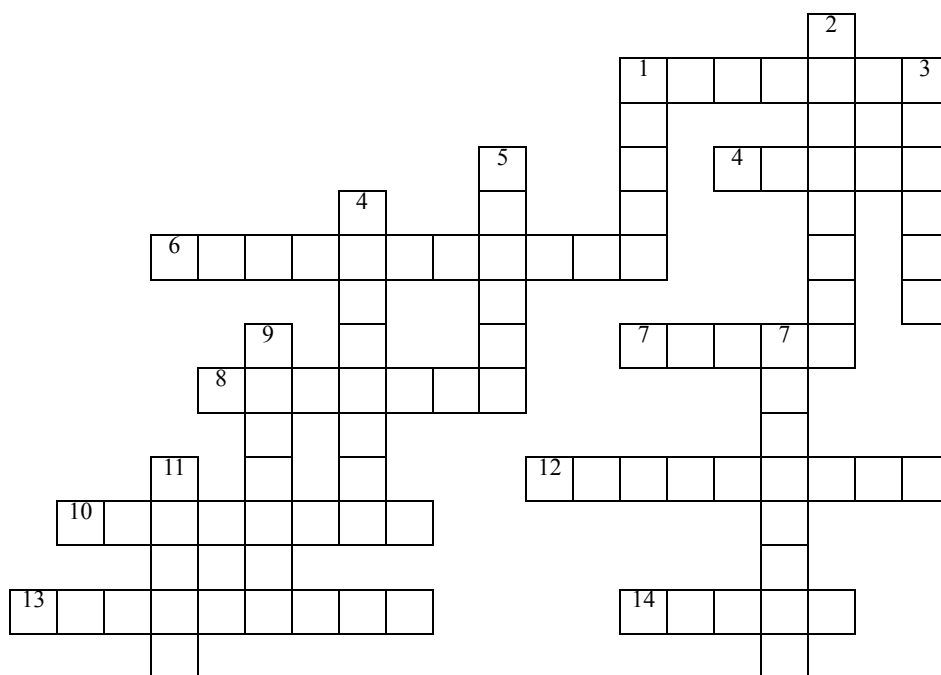
7. Ощадний рахунок – _____

Завдання 8

Розгадайте кросворд.

По горизонталі:

1. Призначений для зберігання депозиту в банку.
4. Національна валюта США.
6. Частина доходу, яка не йде на споживання.
7. Цінний папір, який дає своєму власникові право на отримання дивідендів.
8. Грошові кошти, передані в банк їхнім власником на тимчасове зберігання.
10. Сума, яку отримує особа, що вкладає гроші в банк.
12. Частина чистого прибутку акціонерного товариства, яка може виплачуватися акціонерам.
13. Строковий цінний папір.
14. Місце, де проходить купівля-продаж цінних паперів.

По вертикалі:

1. Національна валюта Індії.
2. Підвищення цін на товари.
3. Електронний гаманець – це банківська ...
4. Автомат для зняття грошей.
5. Надання коштів у тимчасове користування на умовах поверненості та платності.
7. Особа, яка вкладає свої кошти в ті чи інші активи з метою отримання прибутку.
9. Стан, за якого люди знають, що вони можуть заробити, зібрати і вкласти достатню кількість грошей, щоб досягти своїх цілей.
11. Отримання економічної вигоди.

Розділ 7.

ДЕПОЗИТИ

Урок 12. БАНКІВСЬКІ ДЕПОЗИТИ

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

Знати: які види депозитів пропонують банки; що таке відсоткова ставка, хто її встановлює.

Розуміти: зв'язок між чинною відсотковою ставкою і строком погашення.

Уміти: розрахувати суму доходу за депозитом.

Працюємо в класі

Завдання 1. Розв'яжіть задачу

Умова. Ви отримали дохід у розмірі 5 000 гривень і вирішили розмістити їх на строковий депозит у банк терміном на шість місяців. Вивчивши рівень процентних ставок, ви з'ясували, що відділення Ощадного банку України, яке розташоване в сусідньому будинку, пропонує за депозитами строком на шість місяців 12% річних. У той же час відділення Актив-банку, розташоване в іншому районі міста, пропонує за такими депозитами 17% річних.

Розрахуйте, яку суму процентів ви зможете отримати, скориставшись пропозиціями обох банків.

У якому випадку ризик вкладення грошей є вищим?

Пропозицію якого з банків ви б обрали?

Завдання 2

Знайдіть у мережі Інтернет веб-сторінки www.prostobank.ua або www.finance.ua. Випишіть у робочий зошит ставки за депозитами на 3, 6 і 12 місяців трьох банків на ваш вибір (один із них має входити до 10-ти найбільших).

*Як відрізняються ставки за депозитами у великих і малих банках?
З чим це пов'язано?*

Строк депозиту	Банк 1	Банк 2	Банк 3
3 місяці			
6 місяців			
12 місяців			

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфа 12 розділу 7.
2. Повторіть основні поняття зі словника основних термінів.
3. Повторіть хід розв'язування задачі.
4. Виконайте домашні завдання.

Завдання 3. Тести

---

1. *Поточний депозит використовується:*
  - а) для вкладення грошей на певний строк з метою отримання доходу;
  - б) повільного нагромадження заощаджень населення;
  - в) вкладення грошей з метою здійснення розрахунків;
  - г) вкладення грошей на строк до одного року.
2. *Розмір процентних ставок за банківськими депозитами визначає:*
  - а) комерційний банк;
  - б) Національний банк України;
  - в) Асоціація українських банків;
  - г) комерційний банк за погодженням із Національним банком України.
3. *Відповідно до призначення депозити можна поділити:*
  - а) на іменні, анонімні, кодовані;
  - б) поточні строкові, ощадні;
  - в) у національній валюті, в іноземній валюті;
  - г) оподатковувані, неоподатковувані.
4. *У якому разі процентна ставка за депозитом буде найвищою:*
  - а) вкладення грошей на поточний депозит;
  - б) вкладення грошей на депозит строком на 1 місяць;
  - в) вкладення грошей строком на 3 місяці;
  - г) вкладення грошей строком на 6 місяців.
5. *Система страхування депозитів в Україні представлена:*
  - а) Українською корпорацією страхування депозитів;
  - б) Фондом страхування депозитів України;
  - в) Фондом гарантування вкладів фізичних осіб;
  - г) в Україні не існує такої системи.

Завдання 4

Продовжіть речення:

1. Згідно з українським законодавством банківською діяльністю називається _____
_____
_____
2. Депозити з попереднім повідомленням про вилучення коштів – це _____
_____

-
-
3. У депозитному договорі, що укладається між вкладником і банком, мають бути відображені _____
-
-

Завдання 5

Доповніть твердження:

1. Вкладення грошей на банківські депозити дозволяє населенню зберігати свої _____ у прибутковій формі, а також вберегти їх від _____.
2. При відкритті депозиту потрібно поцікавитися, чи стягує банк _____ за відкриття та ведення рахунку, і якщо так – уточнити, як це відіб'ється на _____, отриманому вами після закінчення строку депозиту.
3. Традиційно банки, які здійснюють більш як _____ операції, пропонують своїм клієнтам вищий дохід за депозитами. У той же час банки, що проводять менш як _____ політику, високі ставки за депозитами не встановлюють.

Завдання 6

---

1. Відвідайте веб-сторінки кількох банків. Зберіть інформацію про депозитні ставки та строки погашення. Які особливі види депозитів пропонують ці банки? Якою з пропозицій ви б скористалися?
2. Відвідайте веб-сторінку українського Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Зробіть стислий огляд дій, які вкладник повинен вчинити в разі банкрутства банку.
3. Знайдіть інформацію про системи страхування депозитів, що функціонують за кордоном. Визначте кілька відмінностей таких систем порівняно з українським Фондом гарантування вкладів фізичних осіб.

Урок 13. НЕБАНКІВСЬКІ ДЕПОЗИТИ

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

- Знати:** що не лише банки можуть приймати кошти на вклади або депозити.
- Розуміти:** переваги і ризики розміщення депозиту в небанківській фінансовій установі.
- Уміти:** розпізнати фінансові піраміди та фінансові схеми Понці.

Працюємо в класі

Завдання 1

Визначте, в якому разі може йтися про рекламу фінансової піраміди.

1. Нас уже 2,5 мільйона! Пропонуємо дохідність 20–60% на місяць! Приєднуйтеся!
2. Спеціальна пропозиція! Вкладаючи суму понад 300 000 гривень, отримай 23% річних за депозитом.
3. Відома швейцарська компанія пропонує високодохідні вкладення на ринку Форекс. До 50% на місяць!
4. Стабільний щомісячний дохід у гривнях, євро та доларах США, що можна отримувати за допомогою платіжної картки в банкоматах усього світу. Процентні ставки – від 12 до 15% річних!
5. Депозит «Бери ще вище» – при вкладенні коштів терміном на один рік плюс один день процентна ставка зростає до 22% річних.

Які ознаки дозволили вам розпізнати фінансову піраміду?

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфа 13 розділу 7.
2. Повторіть основні поняття зі словника основних термінів.
3. Виконайте домашні завдання.

Завдання 2. Тести

---

1. *До найбільш поширених в Україні небанківських фінансових інститутів можна віднести:*
  - а) ломбарди;
  - б) страхові компанії;
  - в) фінансові компанії;
  - г) ощадні асоціації.
2. *Метою діяльності кредитних спілок є:*
  - а) отримання прибутку;
  - б) здійснення розрахунків для своїх членів;
  - в) фінансовий і соціальний захист своїх членів;
  - г) конкуренція з банками.
3. *Завершальним етапом функціонування фінансової піраміди є:*
  - а) перетворення піраміди в комерційний банк;
  - б) повернення вкладених грошей усім учасникам;
  - в) втрата грошей усіма учасниками;
  - г) втрата грошей тими учасниками, що вклали свої гроші останніми.
4. *Яка з перелічених ознак не характерна для фінансової піраміди:*
  - а) агресивна реклама, що обіцяє надзвичайно високий дохід;
  - б) анонімність організаторів і координаторів;
  - в) участь у системі страхування депозитів;
  - г) відсутність офіційної реєстрації.
5. *До різновидів фінансових пірамід у світовій практиці відносять:*
  - а) план Маршалла;
  - б) схему Понці;
  - в) систему Менделєєва;
  - г) піраміду Мавроді.

Завдання 3

Продовжіть речення:

1. Страхові компанії пропонують своїм клієнтам такий вид страхування, як страхування життя, що передбачає _____

2. Об'єднання громадян у кредитні спілки може здійснюватися за _____

---

3. Фінансова піраміда – це _____

Завдання 4

Доповніть твердження:

1. Кошти в небанківські фінансові інститути вкладають на _____ строк. Що _____ цей строк, то з більшими ризиками пов'язане таке розміщення і вищі доходи воно приносить.
2. Кредитні спілки надають послуги лише _____. Таким чином, у кредитній спілці члени одночасно виступають як власники і як _____.
3. Особливістю фінансової піраміди є наявність реклами, що обіцяє _____ дохід і _____ ризик вкладення грошей.

Завдання 5

---

1. Знайдіть в Інтернеті інформацію про День ощадності в Західній Україні. Які фінансові установи підтримали цей День? Якою є нинішня ситуація з відзначення Дня ощадності?
2. Знайдіть інформацію про Національну асоціацію кредитних спілок України. Чим вона займається? Скільки кредитних спілок є її членами?
3. Знайдіть інформацію про фінансову піраміду MMM у Росії та «Кінгз Кепітал» в Україні. Чому, на вашу думку, зазнали краху ці фінансові механізми? Чому стало можливим відновлення діяльності MMM – 2011? Що ви запропонуєте людям, аби захистити свої заощадження?

Урок 14. ОКРЕМІ ВИДИ ДЕПОЗИТІВ

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

- Знати:** що депозити можна відкривати не лише у гривнях, а й в іноземних валютах і дорогоцінних металах.
- Розуміти:** яким аспектам слід приділяти увагу при розміщенні депозиту в іноземній валюті або дорогоцінних металах.
- Уміти:** порівнювати процентні ставки за депозитами в різних валютах та обмінні курси.

Працюємо в класі

Завдання 1. Розв’яжіть задачу

Умова. 1 березня 20XX року ви вирішили вкласти на депозит у банк 10 000 грн строком на три місяці. Валютний курс на той момент становив 7,9 грн за долар США, 11,2 грн – за євро. Процентні ставки за депозитами становили: у гривнях – 12% річних, у доларах – 5% річних, у євро – 4% річних. Станом на 1 червня 20XX року валютний курс становив 7,95 грн за долар, 11,7 грн – за євро.

Визначте, в якій валюті найбільш вигідно було відкривати депозит. За якого значення курсу відкриття депозиту в євро стало б вигіднішим від гривневого?

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфа 14 розділу 7.
2. Повторіть основні поняття зі словника основних термінів.
3. Повторіть хід розв'язування задачі.
4. Виконайте домашні завдання.

Завдання 2. Тести

---

1. *Яка з перелічених іноземних валют найчастіше використовують українці для вкладення на депозити:*
  - а) російський рубль;
  - б) американський долар;
  - в) швейцарський франк;
  - г) англійський фунт стерлінгів.
2. *Найвищі процентні ставки на сьогодні банки виплачують за депозитами:*
  - а) в євро;
  - б) американських доларах;
  - в) швейцарських франках;
  - г) гривнях.
3. *Відкриття мультивалютного депозиту дає вкладникові можливість:*
  - а) отримати найвищий дохід за депозитом;
  - б) уникнути ризику небажаних змін валютних курсів;
  - в) використовувати вкладені гроші за кордоном;
  - г) упродовж короткого періоду часу стати мультимільйонером.
4. *Який дорогоцінний метал найпоширеніший при відкритті металевих депозитів в Україні:*
  - а) золото;
  - б) срібло;
  - в) платина;
  - г) паладій.
5. *Найвищий дохід при відкритті металевого депозиту можна отримати в разі відкриття депозиту:*
  - а) лише в золоті;
  - б) тільки в надійних банках;
  - в) на строк до 1 року;
  - г) на строк понад 3 роки.

Завдання 3

Продовжіть речення:

1. Відкриття металевого депозиту передбачає _____
_____
2. Валютний курс – це _____
_____
3. Українські банки пропонують своїм клієнтам депозити у таких іноземних валютах, як _____
_____
_____

Завдання 4

Доповніть твердження:

1. Переваги мультивалютного депозиту відчуються повністю, якщо можна змінювати _____ без відвідування банку.
2. Для відкриття металевого депозиту потрібно мати при собі _____ і написати заяву на відкриття рахунку.
3. У разі ліквідації банку, де відкрито депозит, власники металевих депозитів не можуть отримати відшкодування від _____.

Завдання 5

---

1. Знайдіть в Інтернеті інформацію від банків України, які пропонують своїм клієнтам відкриття металевих депозитів. Порівняйте умови. Як вони відрізняються від депозитів у гривнях чи іноземних валютах?
2. Проаналізуйте ставки за депозитами в іноземній валюті, які пропонують банки. Чому, на вашу думку, вони нижчі від ставок за депозитами у гривнях?
3. Знайдіть інформацію про банківські метали: одиниці вимірювання, чистота, товарна кількість, логотипи на зливках тощо. Зробіть доповідь у класі.

Розділ 8.

ІНВЕСТИЦІЇ

Урок 15. РИНКИ КАПІТАЛУ

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

- Знати:** що таке фінансовий ринок, ринок капіталів, фондовий ринок та які основні види цінних паперів випускають в Україні.
- Розуміти:** як відбувається купівля-продаж цінних паперів, які права і обов'язки ви маєте як інвестор.
- Уміти:** розраховувати прибуток від інвестиційних операцій із цінними паперами та свої витрати на ці операції.

Працюємо в класі

Завдання 1. Розв'яжіть задачу 1

Умова. Ви придбали 100 акцій АТ «Орбіта», яке випускає мобільні телефони (усього АТ випустило 10 000 акцій: ціна 1 акції – 100 грн). Через рік успішної роботи АТ «Орбіта» отримало прибуток (уже після сплати податків та інших витрат бізнесу) у сумі 250 000 грн і на зборах акціонерів було прийнято рішення виплатити цю суму акціонерам як дивіденди.

Незважаючи на те, що бізнес розвивається, ви вирішили продати свої акції. За цей час курс акцій АТ «Орбіта» зріс до величини: 1 акція – 175 грн.

Яку суму дивідендів (доходу від свого пакета акцій) ви отримаєте за результатами рішення зборів акціонерів?

Скільки ж у процентному відношенні ви заробили за рік, інвестувавши в бізнес 10 000 грн?

Який ваш загальний дохід від акцій після отримання дивідендів і продажу акцій?

Завдання 2. Розв'яжіть задачу 2

Умова. Припустімо, що діяльність АТ «Орбіта» не стала такою успішною, як очікували інвестори, бо на ринку мобільних телефонів з'явилися дешеві китайські телефони і частково витіснили телефони, вироблені АТ «Орбіта» з ринку. Проблеми в бізнесі свідчать про те, що прибутку не буде і, отже, не буде з чого виплачувати дивіденди.

Однак вам потрібні гроші, і ви хочете все ж таки продати свої 100 акцій. Курс акцій на ринку падає, бо осіб які б хотіли ризикнути і купити акції підприємства, стає все менше, відповідно, тепер на ринку 1 акція коштує 80 грн (ви купили за ціною 1 акція = 100 грн).

Які ж ваші збитки від інвестування грошей в акції?

Завдання 3. Розв'яжіть задачу 3

Умова. Ви придбали від емітента облігацію за ціною 1 000 грн. Облігація випущена на термін один рік і винагорода за нею становить 15% річних. Нарахування відсотків здійснюється раз на рік.

Який дохід ви отримаєте від облігації через три роки після її погашення емітентом?

Завдання 4

Заповніть таблицю.

Якщо судження щодо діяльності на ринку правильне, поставте у клітинці «так», якщо помилкове – «ні».

Характеристика ринку	Біржовий	Позабіржовий
1. Розміщуються щойно випущені ЦП через брокерів серед невеликої кількості інвесторів	<i>ні</i>	<i>так</i>
2. Угоди щодо ЦП укладаються через брокерів		
3. Інформація, про те які угоди і на яку суму були укладені щоденно, оприлюднюється на спеціалізованих веб-сайтах		
4. В основному перепродуються цінні папери (акції і облігації) престижних фірм		
5. Угоди щодо ЦП укладаються серед знайомих, постійних партнерів (брокерів)		
6. Інформація про вартість угод із ЦП і ціни на ЦП не підлягає широкому розголошенню		
7. Процес здійснення замовлення та його виконання брокером може займати досить багато часу		
8. Можна придбати чи продати ЦП лише окремих емітентів, які мають свого роду допуск (право) виставляти на ринку свої цінні папери		
9. Угоди, що укладаються, мають високий рівень надійності щодо своєчасності і безпеки доставки ЦП та оплати за ними		

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфу 15 розділу 8.
2. Повторіть основні поняття зі словника основних термінів.
3. Повторіть хід розв'язування задач.
4. Виконайте домашні завдання.

Завдання 5. Тести

---

1. *Хто може бути емітентом цінних паперів?*
  - а) тільки підприємства;
  - б) підприємства і муніципальні органи влади;
  - в) тільки держава;
  - г) держава, підприємства і муніципальні органи влади.

2. *Дохід фізичної особи, отриманий у формі дивідендів, оподатковується за ставкою:*
  - а) 5% від суми дивідендів;
  - б) 10% від суми дивідендів;
  - в) 23% від суми дивідендів;
  - г) 15% від суми дивідендів.
3. *Завдання брокера ЦП на ринку:*
  - а) заробляти на різниці ціни купівлі і ціни продажу ЦП;
  - б) виконувати замовлення клієнта (інвестора) на купівлю (продаж) ЦП;
  - в) продавати державні облігації.
  - г) випускати цінні папери.
4. *Організоване місце, де брокери зустрічаються і домовляються про ціни на цінні папери й укладають угоди, називається:*
  - а) ринок брокерів;
  - б) фондова біржа;
  - в) позабіржовий ринок;
  - г) товарна біржа.
5. *Інвестиційний дохід від операцій з акцією – це:*
  - а) ціна, за якою інвестор продав акцію;
  - б) ціна, за якою інвестор купив акцію;
  - в) різниця між ціною продажу і ціною купівлі акції;
  - г) інвестор узагалі не може мати інвестиційний дохід за акцією.

Завдання 6

Продовжіть речення:

1. Акція дає її власникові право _____
2. Винагорода інвестора за облігацією – це _____
3. Інтернет-трейдинг – це _____

Завдання 7

Обґрунтуйте відповідь на питання:

Чому акції вважаються на ринку капіталів одним із найбільш ризикованих видів цінних паперів? _____

Завдання 8

Знайдіть інформацію в Інтернеті і заповніть бланк замовлення брокерові на купівлю акцій.

Зайдіть на веб-сайт фондової бірж ПФТС, виберіть, які акції хочете купити, і з'ясуйте ринкову ціну на ці акції та оформіть замовлення, поставивши свою ціну, яка, однак, не повинна дуже розходитися з ринковою ціною. Тоді наступного дня ви зможете перевірити, чи реально ви б купили акції за тою ціною, яку ви поставили в замовленні, чи вона була надто низькою, чи надто високою!

Послідовність кроків

1. Зайдіть на сайт ПФТС і відкрийте сторінку: **Біржовий список**. На цій сторінці подана інформація про всі ЦП, якими торгують на фондовій біржі ПФТС. Виберіть інформацію лише про акції тих підприємств, які вас цікавлять. Інформація, яку ви знайдете на сайті, буде приблизно такою:

Зразок

№	Тікер	Назва	Галузь	Вид ЦП	Номинал, грн	Кількість ЦП, шт.	Внесено до Списку	ЄДРПОУ / ЄДРІСІ	ISIN Міжн. ідентифік. номер
1	ALMK	Алчевський металургійний комбінат	Basic Materials	A	0,10	25 775 254 803	03/03/05	05441447	UA4000075014
2	AZST	Азовсталь ПАТ	Basic Materials	A	0,25	4 204 000 000	20/09/97	00191158	UA4000075758

Примітки:

Тікер – це коротка аббревіатура назви емітента (кожен емітент має свій тікер).

A – акція.

Номинал – номінальна вартість ЦП.

2. Далі зайдіть на іншу сторінку фондової біржі: **Підсумки торгів**. Тут, у рубриці «**Детальні результати торгів**», виберіть інформацію про угоди (купівлі-продажу), укладені щодо акцій, які ви обрали:

Зразок

Тікер	Галузь	Ціна угоди, грн				Зміна до закриття попереднього торгового дня, %	Best Bid		Best Ask		Обсяг торгів		Кількість угод, шт.
		Open	High	Low	Close		грн	Зміна, %	грн	Зміна, %	грн	шт.	
<u>AZST</u>	Basic Materials	1,51	1,51	1,43	1,44	↓-8,92	1,45	↓-5,92	1,53	↓-1,02	368 586,64	253 900	22
<u>AVDK</u>	Basic Materials	6,05	6,05	5,71	5,81	↓-6,94	5,75	↓-4,49	6,30	↑0,95	365 483,80	62 200	22

Примітки:

Open – це курс акції, з якого розпочалися торги при відкритті біржі.

High – найвищий курс акцій, за яким було укладено угоду (купівлі-продажу) того дня.

Low – найнижчий курс акцій, за яким було укладено угоду (купівлі-продажу) того дня.

Close – курс акцій, який зафіксувався на біржі в момент закриття біржі.

Best Bid – найвища ціна за одну акцію, яку того дня були готові заплатити покупці акцій, не торгуючись (тобто це найвища ціна заявки на купівлю акцій того дня).

Best Ask – найнижча ціна за одну акцію, за якою продавці акцій були готові їх продати цього дня, не торгуючись.

При оформленні замовлення брокерові на купівлю акції вибирайте реальну ціну, орієнтуючись на ціни, за якими угоди укладалися попереднього дня.

ЗАМОВЛЕННЯ № _____

до Договору на брокерське обслуговування № _____ від _____ 20__р.

м. Львів

Громадянин України _____ (далі – «Клієнт») доручає Товариству з обмеженою відповідальністю «Брокер інвест» (далі – «Брокер»), ліцензія ДКЦПФР на здійснення брокерської діяльності серії АВ № 383312 від 10.12.2006, в особі директора з розвитку Синюк Р. О., який діє на підставі Довіреності № 3 від 01.10.2011, надати Клієнту на визначених у цьому Замовленні умовах послугу комісії з купівлі та продажу цінних паперів (далі – «ЦП») українських емітентів від свого імені та за рахунок Клієнта, а саме виконати такі лімітні замовлення на купівлю / продаж акцій:

Дата заявки	Номер заявки	Купівля/ продаж	Код ЦП	Найменування емітента	Код за ЄДРПОУ	Міжнародний ідентифікаційний номер (ISIN)	Номінальна вартість одного ЦП, грн	Кількість ЦП, штук	Ціна одного ЦП, грн	Сума угоди, грн

Кошти за виконання заявок на купівлю списати з мого торговельного рахунку у Брокера, а кошти від виконання заявок на продаж зарахувати на мій торговельний рахунок у Брокера в день укладення угоди на виконання замовлення. Замовлення набуває чинності в день заявки з моменту розміщення на Біржі і діє до його виконання або відміни Брокером. Поставка цінних паперів здійснюється в день укладення угоди за принципом «поставки проти оплати».

БРОКЕР:

ТОВ «Сігніфер Онлайн»

Адреса: 79000, м. Львів,
вул. Генерала Чупринки, 15 А
Код ЄДРПОУ 35905002

Банківські реквізити:

п/р № 24608057000103 у ПАТ КБ «ПриватБанк»

МФО 303499

тел.: (032) 238-94-6,

факс: (032) 238-60-08

КЛІЄНТ:

Директор з розвитку _____ /Синюк Р. О./
підпис

_____/_____
підпис

Урок 16. КОЛЕКТИВНЕ ІНВЕСТУВАННЯ

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

- Знати:** що таке колективне інвестування; інститути спільного інвестування і яких видів вони бувають.
- Розуміти:** як здійснюється діяльність із колективного інвестування і якими документами вона регламентується в Україні.
- Уміти:** розраховувати вартість цінних паперів і прибуток від здійснених інвестицій та укладати угоди щодо купівлі цінних паперів.

Працюємо в класі

Завдання 1. Розв'яжіть задачу 1

Умова. Ви вклали в інвестиційний фонд «Успіх» 1 000 гривень, за які КУА цього фонду купила 100 акцій ПАТ «Веселка» на 500 грн (вартість 1 акції = 5 грн), та облігації ПАТ «Дніпро» на 500 грн (облігації випущені з фіксованою дохідністю – 20% річних). Через рік, у результаті успішної діяльності ПАТ «Веселка» акції цього підприємства на ринку капіталів зросли в ціні: 1 акція вартує 7 грн.

Який дохід отримає фонд у результаті продажу куплених ним рік тому активів?

Яка вартість активів фонду?

На яку величину зросли активи фонду?

Завдання 2. Розв'яжіть задачу 2

Умова. КУА «Експерт» прийняла рішення про створення Пайового відкритого інвестиційного фонду «Успіх». Ви, разом із ще 100 інвесторами, стали учасниками (співзасновниками) фонду, придбавши в КУА інвестиційні

сертифікати. Номінальна вартість сертифіката – 1 000 грн. Кожен зі ста інвесторів купив по п'ять сертифікатів.

Протягом року КУА «Експерт» вкладала залучені кошти досить успішно, купуючи на ринку різні цінні папери, нерухомість і вкладаючи в банківські депозити. Коли КУА «Експерт» оцінила за ринковою вартістю всі види фінансових інструментів, якими на той час володів ПФ «Успіх». Виявилось, що активи становлять 850 000 грн. З цієї суми КУА «Експерт» відняла витрати, пов'язані з управлінням ПФ «Успіх», та інші витрати на обслуговування діяльності ПФ «Успіх», які вона понесла за цілий рік (8% від вартості активів).

Який прибуток від здійснених інвестицій ви отримали?

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфа 16 розділу 8.
2. Повторіть основні поняття зі словника основних термінів.
3. Повторіть хід розв'язування задач.
4. Виконайте домашні завдання.

Завдання 3. Тести

---

1. *Інститути спільного інвестування створюються для того, щоб:*
  - а) перепродувати на ринку цінні папери;
  - б) залучати кошти дрібних інвесторів, об'єднувати їх і вкладати в різні фінансові інструменти з метою отримати прибуток для інвесторів;
  - в) фінансувати діяльність окремих підприємств;
  - г) виступати посередником при укладенні угод із ЦП на фондовій біржі.
2. *ІСІ, які викуповують свої цінні папери на першу вимогу інвестора, називаються:*
  - а) інтервальні;
  - б) закриті;

- в) відкриті;
г) мішані.
3. *ІСІ, які можуть виплачувати дивіденди, називаються:*
а) інтервальні;
б) закриті;
в) відкриті;
г) мішані.
4. *Цінний папір, який випускає корпоративний інвестиційний фонд, щоб залучити кошти інвесторів, називається:*
а) інвестиційний сертифікат;
б) вексель;
в) облігація;
г) проста акція.
5. *Чиста вартість активів інвестиційного фонду розраховується:*
а) як ринкова вартість активів фонду мінус його зобов'язання;
б) ринкова вартість активів фонду плюс його зобов'язання;
в) ринкова вартість активів фонду мінус номінальна вартість активів фонду;
г) ринкова вартість активів фонду плюс номінальна вартість активів фонду.

Завдання 4

Продовжіть речення:

1. Компанія з управління активами займається _____.
2. В інвестиційній декларації інституту спільного інвестування інвестор знайде важливу для нього інформацію про _____.
3. Для того, щоб купити інвестиційні сертифікати чи акції інвестиційного фонду, потенційному інвесторові слід звернутися до _____ або до _____.

Завдання 5

Обґрунтуйте відповідь на питання, використовуючи рис. 16.1 у навчальному посібнику.

Чому відкриті інвестиційні фонди вважаються найменш ризиковими і найменш прибутковими серед усіх типів інвестиційних фондів? _____

_____

_____

Урок 17. ОКРЕМІ ВИДИ ІНВЕСТИЦІЙ

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

Знати: які існують можливості для інвестування коштів поза межами фінансового ринку та особливості їх здійснення.

Розуміти: доцільність здійснення таких інвестицій.

Уміти: оцінювати результати вкладення коштів у рухоме і нерухоме майно, дорогоцінні метали, предмети мистецтва.

Працюємо в класі

Завдання 1. Розв'яжіть задачу 1

Умова. Ви володіли такими предметами рухомого майна, як автомобіль «Лада – 2115», автомобіль «Жигулі», мотоцикл «Ява». Від здачі в оренду автомобілів ви отримали 2 500 і 500 гривень відповідно. Упродовж року ви продали всі транспортні засоби, що перебували у вашій власності: автомобіль «Лада – 2115» вартістю 50 000 грн; автомобіль «Жигулі» вартістю 8 000 грн; мотоцикл «Ява» вартістю 3 000 грн.

Розрахуйте величину податків, яку повинні сплатити державі, а також суму доходів, яку ви отримаєте на руки після здачі в оренду автомобілів і продажу всіх транспортних засобів.

Завдання 2. Розв'яжіть задачу 2

Умова. Ви володієте двома квартирами і будете особняк. Упродовж 12 місяців ви здавали ці квартири в оренду відповідно за 5 000 і 3 000 грн за місяць. Після цього ви продали за рік усі об'єкти нерухомого майна, що перебували у вашій власності: за першу квартиру – 500 000 грн; другу – 350 000 грн; незавершене будівництво особняка – 300 000 грн.

Розрахуйте величину податків, яку повинні сплатити державі, а також суму коштів, яку ви отримаєте на руки після проведення всіх операцій.

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфа 17 розділу 8.
2. Повторіть основні поняття зі словника основних термінів.
3. Повторіть хід розв'язування задач.
4. Виконайте домашні завдання.

Завдання 3

Продовжіть речення:

1. До інвестицій, що здійснюються поза фінансовим сектором, належать: _____.
Варіанти відповідей: нерухомість, рухоме майно, дорогоцінні метали.
2. Громадяни, які не володіють достатніми знаннями у сфері мистецтва, можуть звертатися за порадами щодо інвестування до: _____.
Варіанти відповідей: аукціонних домів, арт-фондів, окремих банківських установ і професійних консультантів – знавців ринку мистецтва.
3. Інвестиції в об'єкти нерухомості дозволяють отримати такі вигоди: _____.
Варіанти відповідей: отримання максимальної користі в результаті використання нерухомості; отримання доходу при перепродажу об'єктів нерухомості; отримання доходу при здачі нерухомості в оренду; отримання пасивного доходу за стабільного підвищення цін на нерухомість.

Завдання 4. Тести

1. *Ліквідність інвестицій – це:*
  - а) здатність інвестицій швидко приносити доходи;
  - б) здатність швидко перетворити інвестиції в грошові кошти;
  - в) можливість управління ризиком інвестування;
  - г) можливість швидко отримувати кредити для інвестицій.
2. *Рухоме майно включає такі активи:*
  - а) будинки і споруди;
  - б) цінні папери, золото, готівка;

- в) квартири і дачі;
  - г) приміщення заводу.
3. *Дохід від продажу (обміну) не частіше ніж один раз на рік житлового будинку:*
- а) оподатковується в розмірі 5%;
  - б) оподатковується в розмірі 10%;
  - в) оподатковується в розмірі 1%;
  - г) не оподатковується взагалі.
4. *Дохід від продажу автомобіля не частіше ніж один раз протягом року житлового будинку:*
- а) оподатковується в розмірі 5%;
  - б) оподатковується в розмірі 10%;
  - в) оподатковується в розмірі 1%;
  - г) не оподатковується взагалі.
5. *Арт-банкінг – це:*
- а) супроводження банками інвестицій клієнтів у твори мистецтва;
  - б) обслуговування банками поточних рахунків клієнтів;
  - в) обслуговування платежів клієнтів із використанням мережі Інтернет;
  - г) придбання банком цінних паперів для клієнта.
6. *Які найпоширеніші строки в Україні щодо інвестування в дорогоцінні метали:*
- а) 5–10 років;
  - б) 1–3 роки;
  - в) 10–15 років;
  - г) 3–4 роки.
7. *До об'єктів комерційної нерухомості відносять:*
- а) квартири, житлові будинки, котеджі;
  - б) офіси;
  - в) дорогоцінні метали;
  - г) картини і скульптури.

Завдання 5

---

1. Огляньте інтернет-сайти кількох автосалонів, які працюють у вашому місті. Оберіть для себе відповідні марки автомобілів, їх технічні характеристики та прогляньте цінові пропозиції. Оберіть для себе найкращий варіант та обґрунтуйте своє рішення, якщо ви володієте певною сумою коштів (допустимо 36 000 доларів США).
2. Огляньте інтернет-сайти кількох фірм, які займаються продажем квартир. Проаналізуйте їхні пропозиції, ціни та оберіть для себе оптимальний варіант для придбання житла.

Розділ 9.

ПЕНСІЙНІ ЗАОЩАДЖЕННЯ

Урок 18. ДЕРЖАВНА І ПРИВАТНА ПЕНСІЇ

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

Знати: у чому суть пенсійних виплат і які є їхні види.

Розуміти: у чому полягає різниця між виплатами із державного пенсійного страхування і недержавного пенсійного забезпечення.

Уміти: розраховувати розміри пенсії за віком, яка виплачується з Пенсійного фонду, та пенсійних виплат з недержавного пенсійного фонду.

Працюємо в класі

Завдання 1. Розв'яжіть задачу 1

Умова. Застрахована особа подала для призначення пенсії такі дані про середньомісячну заробітну плату:

Роки	Заробітна плата застрахованої особи	Заробітна плата у середньому на одну застраховану особу в цілому по Україні
2008	2 518,32 грн	1 573,99 грн
2009	2 731,17 грн	1 650,43 грн
2010	3 150,24 грн	1 982,63 грн
2011	3 642,42 грн	2 370,53 грн
2012	3 824,19 грн	2 752,95 грн

Примітка. Дані про заробітну плату застрахованої особи подані у середньому за рік для спрощення розрахунків. На практиці при обчисленні коефіцієнту заробітної плати враховується заробіток за кожний місяць страхового стажу застрахованої особи.

Визначити:

1) коефіцієнти заробітної плати за 2008–2012 роки за формулою

$$K_z = Z_v : Z_c,$$

де K_z – коефіцієнт заробітної плати застрахованої особи; Z_v – сума заробітної плати застрахованої особи; Z_c – середня заробітна плата в Україні.

---

2) середній коефіцієнт заробітної плати за формулою

$$\bar{K}_z = S_k : K,$$

де S_k – сума коефіцієнтів заробітної плати застрахованої особи; K – кількість коефіцієнтів заробітної плати застрахованої особи.

Завдання 2. Розв'яжіть задачу 2

Умова. Застрахована особа вийшла на пенсію 2013 року. Коефіцієнт її заробітної плати становить 1,46745. Усереднений показник заробітної плати на одну застраховану особу в Україні за 2010–2012 роки становив 2 368,70 грн.

Визначити заробітну плату для обчислення пенсії за формулою

$$Z_p = Z_c \cdot \bar{K}_z,$$

де Z_p – заробітна плата застрахованої особи для обчислення пенсії; Z_c – усереднений показник заробітної плати на одну застраховану особу за три роки, що передують виходу на пенсію.

Завдання 3. Розв'яжіть задачу 3

Умова. Тривалість страхового стажу застрахованої особи становить 484 місяці.

Визначити коефіцієнт страхового стажу за формулою

$$K_c = \frac{C_m \cdot V_c}{100\% \cdot 12},$$

де K_c – коефіцієнт страхового стажу; C_m – сума місяців страхового стажу; V_c – величина оцінки одного року страхового стажу (у відсотках). За період участі тільки в солідарній системі величина оцінки одного року страхового стажу дорівнює 1,35%.

Завдання 4. Розв'яжіть задачу 4

Умова. Заробітна плата для обчислення пенсії застрахованої особи становить 3 460,88 грн. Коефіцієнт страхового стажу дорівнює 0,54. Вихід на пенсію у 2013 році.

Визначити розмір пенсії за віком за формулою

$$П = Зп \cdot K_c,$$

де $П$ – розмір пенсії, грн; $Зп$ – заробітна плата застрахованої особи, з якої обчислюється пенсія, грн; K_c – коефіцієнт страхового стажу застрахованої особи.

Завдання 5. Розв'яжіть задачу 5

Умова. На індивідуальний пенсійний рахунок учасника недержавного пенсійного фонду протягом 4 років на початку року надходили внески в сумі 3 000 грн. Середньорічний приріст чистої вартості одиниці пенсійних внесків недержавного пенсійного фонду за той період становив 5%.

Визначити обсяг пенсійних накопичень учасника станом на кінець 4-го року.

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфа 18 розділу 9.
2. Повторіть основні поняття зі словника основних термінів.
3. Повторіть хід розв'язування задач.
4. Виконайте домашні завдання.

Завдання 6. Тести

---

1. *Пенсійний вік в Україні становить:*
  - а) 55 років для жінок;
  - б) 60 років для жінок;
  - в) 60 років для чоловіків.
  - г) 65 років для жінок;
  - д) 70 років для чоловіків.
2. *Види недержавних пенсійних фондів:*
  - а) відкриті;
  - б) корпоративні;
  - в) професійні;
  - г) закриті;
  - д) пайові;
  - е) інвестиційні.
3. *Вкладник недержавного пенсійного фонду:*
  - а) особа, яка сплачує пенсійні внески;
  - б) особа, яка отримує пенсійні виплати.
4. *Учасник недержавного пенсійного фонду:*
  - а) особа, яка сплачує пенсійні внески;
  - б) особа, яка отримує пенсійні виплати.
5. *Пенсійні накопичення в недержавних пенсійних фондах є власністю:*
  - а) учасників;
  - б) вкладників;
  - в) держави;

г) недержавного пенсійного фонду.

Завдання 7

Розгадайте ребус:

Завдання 8

Дайте визначення:

1. Пенсія – це _____

---

2. Страховий стаж – це _____

Завдання 9

Продовжіть речення:

1. Пенсія за віком – це виплати, які призначаються після досягнення віку _____, за наявності страхового стажу не менше ніж _____.

2. У разі, якщо страховий стаж буде меншим ніж _____, особа матимете право лише на отримання _____.

3. Для того, щоб отримати державну соціальну гарантію щодо мінімального розміру пенсії, тривалість страхового стажу повинна становити не менше ніж _____ для жінок і _____ для чоловіків.

Завдання 10

Інтернет-пошук

Завантажте файл Закону України «Про Державний бюджет України» на поточний рік (zakon.rada.gov.ua). Знайдіть у тексті Закону і выпишіть у зошит встановлені розміри прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб:

Розділ 10.

ВИДИ КРЕДИТІВ

Урок 19. ВИДИ КРЕДИТІВ: СПОЖИВЧІ КРЕДИТИ, АВТОКРЕДИТИ, КРЕДИТИ НА ЖИТЛО

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

- Знати:** що таке споживчий кредит, засади його отримання і надання кредитними інститутами.
- Розуміти:** позитивні і негативні сторони споживчого кредитування для споживача.
- Уміти:** розраховувати всі витрати, пов'язані з отриманням та погашенням споживчого кредиту, і самостійно приймати рішення щодо доцільності його отримання в цілому та привабливості умов конкретного кредитора.

Працюємо в класі

Завдання 1. Розв'яжіть задачу 1

Умова. Громадянин Іваненко Василь Петрович звернувся в банк із клопотанням про надання кредиту для придбання нового автомобіля DAEWOO LANOS, вартість якого становить 70 000 грн.

Умови банківського автокредитування такі:

- термін кредиту – 5 років;
- відсоткова ставка – 16% річних;
- комісія за видачу кредиту та перерахування коштів продавцю – 1% від суми кредиту (одноразова оплата);
- авансовий платіж – 30% від загальної вартості автомобіля;
- страхування автомобіля (повне КАСКО) – 5% від купівельної вартості автомобіля (щорічно);
- нотаріальне посвідчення договору застави – приблизно 1% від вартості заставленого майна;
- погашення кредиту і сплата процентів здійснюється щомісячно.

Визначити:

1) вигоди і витрати Іваненка В. П. у зв'язку з отриманням послуги банківського автокредитування;

2) якими повинні бути доходи Іваненка В. П., щоб він був спроможним виконувати зобов'язання за кредитом.

Завдання 2. Розв'яжіть задачу 2

Умова. Громадянин Іваненко Василь Петрович звернувся в банк із клопотанням про надання кредиту для придбання квартири, вартість якої становить 400 000 грн.

Умови банківського іпотечного кредитування такі:

- термін кредиту – 15 років;
- відсоткова ставка – 18% річних;
- комісія за видачу кредиту та перерахування коштів продавцю – 1% від суми кредиту (одноразова оплата);
- авансовий платіж – 20% від загальної вартості квартири;
- експертна оцінка майна (квартири), що пропонується в забезпечення, – приблизно 600 тис. грн;
- страхування заставленого майна – 0,3% від загальної вартості майна (щорічно);
- страхування позичальника від нещасного випадку – 0,3% від загальної суми кредиту;
- нотаріальне посвідчення договору застави – приблизно 1% від вартості заставленого майна;
- погашення кредиту і сплата процентів здійснюється щомісячно.

Визначити:

1) вигоди і витрати Іваненка В. П. у зв'язку з отриманням послуги банківського іпотечного кредитування;

2) якими повинні бути доходи Іваненка В. П., щоб він був спроможним виконувати зобов'язання за кредитом.

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфа 19 розділу 10.
2. Повторіть основні поняття зі словника основних термінів.
3. Повторіть хід розв'язування задач.
4. Виконайте домашні завдання.

Завдання 2

Продовжіть речення:

1. Споживчий кредит – це _____.
2. Головними принципами споживчого кредитування є _____.
3. Позичковий процент – це _____.
4. Об'єктивна необхідність споживчого кредиту зумовлена _____.
5. Іпотека – це _____.

Завдання 3. Тести

1. Термін «кредит» у перекладі з латинського означає:
  - а) купувати;
  - б) заощаджувати;
  - в) довіряти;
  - г) писати.
2. Головним юридичним документом, котрий обумовлює права, обов'язки і відповідальність сторін, є:
  - а) договір застави;
  - б) кредитний договір;
  - в) договір страхування;
  - г) договір на розрахунково-касове обслуговування.
3. Спроможність позичальника повністю виконати всі зобов'язання, що передбачені у кредитному договорі, – це:
  - а) кредитоспроможність;
  - б) ліквідність;

- в) рентабельність;
  - г) прибутковість.
4. *Особи, котрі володіють заощадженими тимчасово вільними коштами і можуть їх надати у кредит, – це:*
- а) фінансові посередники;
  - б) кредитори;
  - в) позичальники;
  - г) правильні відповіді а) і б).
5. *Іпотека – це:*
- а) кредитна установа;
  - б) застава нерухомого майна;
  - в) умови кредиту;
  - г) принцип кредитування.

Завдання 4

Знайдіть інформацію в Інтернеті:

1. Які поточні процентні ставки за автокредитами та іпотечними кредитами?
2. Проаналізуйте особливості умов і схем надання автокредитів у різних банках (оберіть на власний розсуд 4–5 банків).
3. Проаналізуйте особливості умов і схем надання іпотечних кредитів у різних банках (оберіть на власний розсуд 4–5 банків).

Розділ 11.

ВИДИ КРЕДИТОРІВ

Урок 20. БАНКИ

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

Знати: що таке банк.

Розуміти: значення банків у задоволенні потреб споживача у фінансових послугах (депозитні, кредитні, платіжні, інвестиційні).

Уміти: скористатися послугами банків, відкрити рахунок у банку, щоб отримати споживчий кредит.

Працюємо в класі

Завдання 1

Умова. В установу банку «Галичина» надійшла заява від громадянина Петренка Василя Романовича на відкриття поточного рахунку.

Потрібно:

1. Пояснити, які документи слід подати в банк для відкриття поточного рахунку.
2. Оформити заяву на відкриття рахунку, картку із зразком підпису, договір банківського рахунку фізичної особи (користуючись відповідними бланками документів, що надані в додатках А, Б, В).
3. Вказати, які операції можуть проводитись клієнтом за його поточним рахунком.

З А Я В А
на відкриття поточного рахунку

ПАТ «Альфа-Банк»

Реєстраційний номер облікової картки платника податків
--

Особа, яка відкриває рахунок _____
(Прізвище, ім'я та по батькові (по батькові – за наявності))

Прошу відкрити поточний рахунок у валюті: _____
(вид валюти)

На _____ моє ім'я _____ / _____ на ім'я _____
(прізвище, ім'я, по батькові особи, на ім'я якої відкривається рахунок)

Із змістом Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах ознайомлений. Вимоги цієї Інструкції для мене обов'язкові. Мені відомо про те, що цей рахунок забороняється використовувати для проведення операцій, пов'язаних із здійсненням підприємницької діяльності.

Письмові розпорядження підписуватиму сам або уповноважена мною особа за довіреністю.

У разі зміни повноважень особи на право розпоряджатися рахунком зобов'язуюсь негайно повідомити про це в письмовій формі.

Усе листування щодо цього рахунку прошу надсилати на адресу:

Про зміну адреси повідомлятиму банк письмово.

Додаткова інформація _____

_____
(дата)

_____/_____/_____
(підпис власника рахунку/підпис особи, яка відкриває рахунок на користь іншої особи)

ВІДМІТКИ БАНКУ

Відкрити поточний рахунок у валюті

_____
(вид валюти)

рахун(ок)(ки)

Документи на оформлення
відкриття рахунку перевірів

Дозволяю

(підпис)

Керівник
(уповноважена
керівником особа)

_____/_____/_____

(посада і підпис уповноваженої
особи, на яку покладено
обов'язок відкрити рахунки
клієнтів)

Дата відкриття рахунку

_____

№ бал.рахунку	№ особового рахунку
2620	

Головний
бухгалтер

(інша відповідальна
особа, яка контролює
правильність
присвоєння номера
рахунку)

_____
(підпис)

**ДОГОВІР БАНКІВСЬКОГО РАХУНКУ № _____ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ
(РЕЗИДЕНТ)**

місто _____ «___» _____ 20__ року

Закрите акціонерне товариство «Альфа-Банк», надалі за текстом – «Банк», в особі _____, який діє на підставі _____, з однієї сторони, та _____, надалі за текстом – «Клієнт», з другої сторони, що надалі за текстом разом іменуються «Сторони», а кожна окремо – «Сторона», уклали цей Договір про таке.

Цей Договір складається з двох розділів: Розділу 1 «Загальні умови договору банківського рахунку фізичної особи» і Розділу 2 «Правила обслуговування поточних рахунків фізичних осіб у ЗАТ «Альфа-Банк» (надалі – Правила), які нероздільно пов'язані між собою та становлять єдиний документ. Використання в подальшому тексті терміна «Договір» означає Розділ 1 та Розділ 2 у сукупності.

Розділ 1 «Загальні умови договору банківського рахунку фізичної особи»**1. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ**

1.1. Банк відкриває Клієнтові поточний рахунок № _____ у (валюта рахунку), далі за текстом – «Рахунок» та здійснює за дорученням Клієнта операції за Рахунком відповідно до умов цього Договору та вимог чинного законодавства України.

1.2. За здійснення розрахунково-касових операцій і наданих послуг на Рахунку Клієнт сплачує Банку винагороду згідно з установленими та чинними Тарифами Банку (далі за текстом – «Тарифи»).

2. СТРОК ДІЇ ТА ІНШІ УМОВИ

2.1. Цей Договір вважається укладеним з моменту його підписання Сторонами та скріплення печаткою Банку і діє до дати закриття Рахунку. Договір підписується Сторонами шляхом підписання цього аркуша Розділу 1 Договору. Інші аркуші не потребують додаткового (окремого) поставлення підписів Сторін. З метою уникнення будь-яких непорозумінь на кожному аркуші Договору міститься логотип Банку. Саме аркуші з логотипом Банку вважаються такими, що дійсно є елементами цього Договору.

2.2. Зміни і доповнення до цього Договору оформлюються Додатковими угодами, якщо інше не передбачено цим Договором. Усі зміни і доповнення до цього Договору є його невід'ємними частинами. Додаткові угоди до цього Договору набувають юридичної сили з моменту їх підписання Сторонами та скріплення печаткою Банку, якщо інше не зазначено в самих Додаткових угодах.

2.3. Підпис Клієнта на цьому аркуші Розділу 1 Договору є письмовим підтвердженням того, що Клієнт ознайомлений із Тарифами, затвердженими протоколом _____ від «___» _____ р. № _____, а також із Правилами обслуговування поточних рахунків фізичних осіб у ЗАТ «Альфа-Банк», що встановлені Банком на дату укладення цього Договору, затверджені розпорядженням ЗАТ «Альфа-Банк» від «___» _____ р. № _____, оприлюднені в доступних для Клієнта місцях операційних залів Банку, а також на web-сторінці www.alfabank.com.ua, які Клієнту роз'яснені, зрозумілі та з якими він цілком згоден.

2.4. Сторони цього Договору, відомості про найменування та місцезнаходження яких вказані в преамбулі та статті 3 Розділу 1 цього Договору, погодилися внести до Договору застереження, яке є Третейською угодою в розумінні ст. 12 Закону України «Про третейські суди», про те, що судовий захист прав і законних інтересів, які мають Сторони у зв'язку з цим Договором, та розгляд і вирішення всіх не вирішених Сторонами шляхом переговорів спорів, які виникають або можуть виникнути між Сторонами з питань виконання, зміни, розірвання ними цього Договору, відбувається в Постійно діючому Третейському суді при Всеукраїнській громадській організації «Всеукраїнський фінансовий союз» відповідно до його Регламенту. Розглядові й остаточному вирішенню в Постійно діючому Третейському суді при Всеукраїнській громадській організації «Всеукраїнський фінансовий союз» відповідно до його Регламенту підлягають у тому числі, але не виключно, спори, предметом яких є виконання (невиконання, неналежне виконання) Договору, припинення (розірвання) цього Договору, стягнення неустойки, зміна умов Договору, відшкодування завданих порушенням Договору збитків, недійсність Договору, неукладеність Договору, відновлення становища, яке існувало до порушення Договору тощо. Справа розглядається одним третейським суддею, який призначається головою Постійно діючого Третейського суду при Всеукраїнській громадській організації «Всеукраїнський фінансовий союз». Підписанням цього Договору Сторони надають свою згоду на такий порядок призначення Третейського суду для кожного спору, що може виникнути між ними у зв'язку з Договором. Сторони домовилися, що розгляд їхнього спору в Третейському суді буде проходити виключно на підставі наданих Сторонами письмових матеріалів, без проведення усного слухання і виклику Сторін. Місцем проведення розгляду справи є місцезнаходження Третейського суду, вказане в Положенні про Постійно діючий Третейський суд при Всеукраїнській громадській організації «Всеукраїнський фінансовий союз», з яким можна ознайомитись на web-сторінці за адресою: <http://pdts.org.ua>. Датою укладення такої Третейської угоди є дата набуття чинності цим Договором, що визначається згідно з умовами п. 2.1. Розділу 1 цього Договору. Місце укладення такої Третейської угоди вказане в преамбулі Розділу 1 цього Договору.

2.5. Договір складено у двох примірниках, які мають рівну юридичну силу, по одному для кожної зі Сторін.

2.6. Підпис Клієнта на цьому аркуші Розділу 1 Договору є письмовим підтвердженням того, що Клієнт у день укладення цього Договору отримав свій примірник цього Договору.

3. РЕКВІЗИТИ І ПІДПИСИ СТОРІН

БАНК

ЗАТ «Альфа-Банк»
01025, Україна, м. Київ,
вул. Десятинна, 4/6
МФО 300346, код ЄДРПОУ 23494714

Адреса відділення:

_____, Україна, м. _____, вул. _____

КЛІЄНТ

П.І.Б. _____

Паспорт: серія _____
номер _____

Виданий

Дата видачі _____

Адреса реєстрації: _____

Адреса проживання: _____

Ідентифікаційний номер ДРФО

Тел. _____

Від Банку: _____

Від Клієнта: _____

КАРТКА ІЗ ЗРАЗКАМИ ПІДПИСІВ

Ідентифікаційний
номер ДРФО

_____

ВІДМІТКИ БАНКУ

Рахунок № _____

Власник
рахунку _____
(прізвище, ім'я та по батькові)

Дозвіл на прийняття зразка
Дозвіл на прийняття зразка
підпису

Місце проживання
_____

Головний бухгалтер
_____ / _____ /

Телефон _____

(або інша уповноважена
_____
(підпис та прізвище)
на це особа банку)

Найменування банку:

Місцезнаходження банку:

Зразок підпису
власника рахунку _____

Інші відмітки _____
_____

Зразки підписів
довіrenих осіб _____
_____

Засвідчую справжність підпису (підписів)
гр.
_____
_____
(прізвище, ім'я, по батькові)

який (які) зроблено в моїй присутності.

Наведений (наведені) зразок (зразки)
підпису (підписів) прошу вважати
обов'язковим (обов'язковими)
при здійсненні операцій за рахунком.

_____
/ _____ /
(підпис та прізвище працівника банку,
який відкриває рахунок)

Видані грошові чеки

Дата з №   до №
Дата з №   до №

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфа 20 розділу 11.
2. Повторіть основні поняття зі словника основних термінів.
3. Виконайте домашні завдання.

Завдання 2

Продовжіть речення:

1. Банки – це _____
_____.
2. Послуга банку – це _____
_____.
3. Банківська система – це _____
_____.

Завдання 3

Виконайте дослідження:

1. Які банки функціонують у вашому регіоні і які послуги вони надають своїм клієнтам?

Урок 21. НЕБАНКІВСЬКІ ФІНАНСОВІ УСТАНОВИ

Виконуючи справи цього уроку, ви будете:

- Знати:** що таке кредитна спілка, ломбард і які послуги вони надають, а також що таке лізинг.
- Розуміти:** принципи та особливості організації діяльності кредитних спілок і ломбардів, сутність лізингу та особливості його надання.
- Уміти:** розрізняти види кредитних і депозитних послуг, які надають кредитні спілки, а також види послуг, які надають ломбарди; проаналізувати умови отримання позички кредитної спілки та кредиту ломбарду.

Працюємо в класі

Завдання 1. Тести

- Ознакою членства в кредитній спілці не є:*
  - спільне місце роботи чи навчання;
  - членство в одній професійній спілці, громадській чи релігійній організації;
  - проживання в одному населеному пункті;
  - майновий стан.
- Членство у кредитній спілці настає з дня:*
  - написання заяви про членство в спілці;
  - сплати вступного внеску;
  - сплати обов'язкового пайового внеску;
  - прийняття рішення загальних зборів кредитної спілки.
- Ломбарди надають кредити:*
  - фізичним і юридичним особам;
  - фізичним особам;
  - банківським і небанківським фінансовим установам;
  - підприємствам.
- До фінансових послуг ломбарду не відносять:*
  - надання фінансових кредитів фізичним особам;
  - оцінка заставного майна;
  - довірче управління фінансовими активами юридичних осіб.
  - іпотечні кредити.
- При фінансовому лізингу витрати на утримання предмета лізингу несе:*
  - лізингодавець;
  - орендатор;

- в) постачальник;
- г) лізингоодержувач.

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфа 21 розділу 11.
2. Повторіть основні поняття зі словника основних термінів.
3. Виконайте домашні завдання.

Завдання 2

---

1. Назвіть спільні риси і відмінності в діяльності банків і кредитних спілок, зосередивши увагу на таких питаннях:
  - Які особливості притаманні кредитуванню в банках і кредитних спілках?
  - Чому, на вашу думку, кредитні спілки не перетворюються в кооперативні банки?
  - Яким фінансовим установам ви б надали перевагу при отриманні кредиту та внесенні коштів на депозит і чому?
2. Визначте особливості розвитку та висвітліть основні проблеми діяльності кредитних спілок у сучасних умовах.
3. Розгляньте спільні риси і відмінності в наданні фінансових кредитів банківськими установами, кредитними спілками та ломбардами.
4. Охарактеризуйте переваги і недоліки аналогічних фінансових послуг банків, кредитних спілок, ломбардів та лізингових компаній.

Завдання 3

Продовжіть речення:

1. Регулювання діяльності кредитних спілок здійснює _____.
2. Кожна кредитна спілка реалізує власну кредитну політику, закріплену в спеціальному документі, який називається _____.
3. Для отримання позички кредитної спілки потрібні такі документи:
_____
_____.
4. Фінансовий кредит ломбарду – це _____.
5. Супутні послуги ломбарду – це _____.
6. Предметом лізингу не можуть бути _____.

Розділ 12.

ФІНАНСОВА СКЛАДОВА ЗАПОЗИЧЕНЬ

Урок 22. ПРЯМІ ВИТРАТИ НА ЗАПОЗИЧЕННЯ

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

- Знати:** що таке витрати на запозичення, яких видів вони бувають і чому не існує «безкоштовних» кредитів або кредитів «за нульовою ставкою».
- Розуміти:** як ураховуються прямі витрати на запозичення в сукупній вартості кредиту.
- Уміти:** розраховувати суму переплати за кредит, використовуючи кредитний калькулятор, і порівнювати вартість кредитних продуктів на основі обчислення ефективної процентної ставки.

Працюємо в класі

Завдання 1. Розв'яжіть задачу 1

Умова. Для придбання квартири ви вирішили взяти іпотечний кредит на суму 500 000 грн строком на 10 років. Відомі такі дані:

Витрати на кредит	Банк 1	Банк 2
Процентна ставка за кредит	10,5%	12,5%
Одноразова комісія	1% від суми кредиту	1 000 грн
Щомісячна комісія	0,1% від суми кредиту	немає

Усі інші витрати на запозичення є однаковими.

Кредитна пропозиція якого банку є більш вигідною для вас?

Яка величина прямих витрат на запозичення для позичальника в Банку 1 і Банку 2?

Яка ефективна процентна ставка за пропозицією Банку 1 і Банку 2?

Завдання 2. Розв'яжіть задачу 2

Умова. Ви бажаєте отримати споживчий кредит обсягом 10 000 грн для придбання побутової техніки строком на сім місяців. Номінальна процентна ставка за користування кредитом – 12% річних.

Яка сума переплат при використанні стандартної та ануїтетної форм платежів?

Що таке кредитний (іпотечний) калькулятор?

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфа 22 розділу 12.
2. Повторіть основні поняття зі словника основних термінів.
3. Повторіть хід розв'язування задач.
4. Виконайте домашні завдання.

Завдання 3. Тести

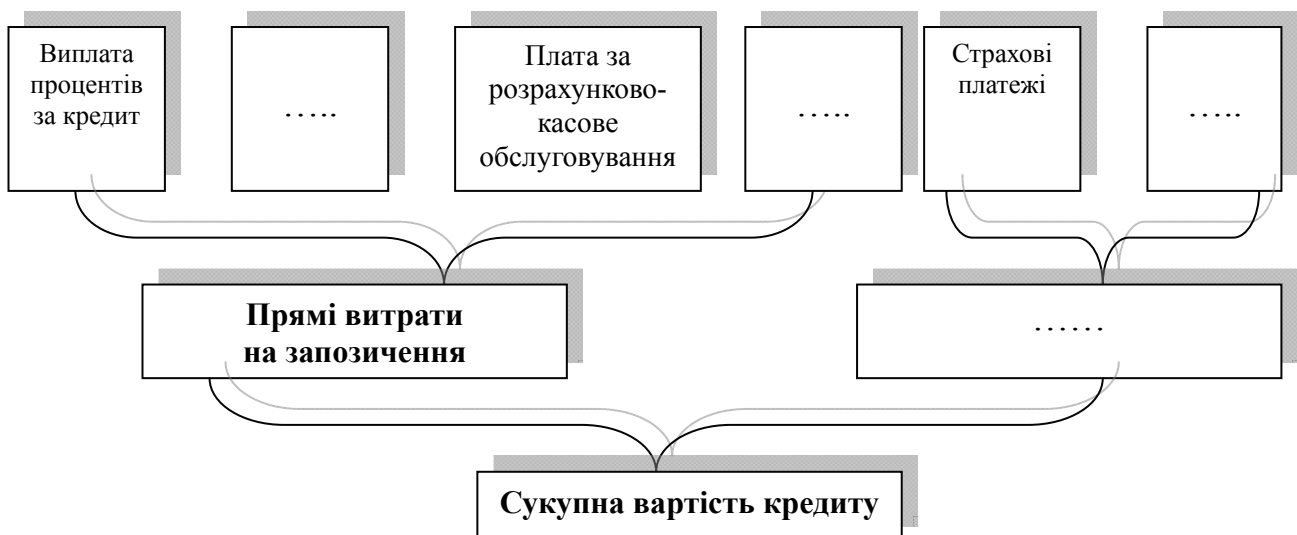
---

1. *До прямих витрат на запозичення належать:*
  - а) ті, що виплачуються безпосередньо кредиторіві (банку, кредитній спілці, ломбарду, лізинговій компанії);
  - б) страхові платежі та супутні витрати;

- в) платежі в Пенсійний фонд, у податкові органи, страховим компаніям, нотаріусам;
 г) правильної відповіді немає.
2. *Непрямі витрати на запозичення включають:*
 а) процентні платежі за кредит та банківські комісії;
 б) платежі за розрахунково-касове обслуговування;
 в) страхові платежі та супутні витрати;
 г) штрафні санкції за невиконання умов кредитного договору.
3. *У кредитній угоді та рекламних проспектах фінансових установ вказується:*
 а) реальна процентна ставка;
 б) номінальна процентна ставка;
 в) ефективна процентна ставка;
 г) фіктивна процентна ставка.
4. *Розрахунок ефективної процентної ставки включає:*
 а) процентні витрати та банківські комісії;
 б) процентні витрати, банківські комісії, страхові платежі та плату нотаріусу;
 в) тільки непрямі витрати на запозичення;
 г) прямі витрати на запозичення.
5. *За якої форми погашення кредиту позичальник здійснює меншу переплату за кредитом:*
 а) стандартної (диференційовані платежі);
 б) ануїтетної;
 в) одноразової виплати в кінці строку кредитування;
 г) форма погашення кредиту не впливає на загальну суму переплати за кредитом.

Завдання 4

Заповніть порожні клітинки на рисунку.

Завдання 5

Підтримайте або спростуйте твердження «Безкоштовних кредитів або кредитів із нульовою ставкою не існує». Поясніть вашу позицію.

Завдання 6. Розв'яжіть задачу 3

Умова. Для придбання нового автомобіля ви вирішили взяти кредит у фінансовій установі на суму 70 000 грн строком на три роки. На основі даних із стандартних таблиць розкриття інформації фінансових установ вам потрібно прийняти рішення щодо того, яка кредитна пропозиція є більш вигідною для вас – банку чи кредитної спілки. Відомі такі дані:

Параметри кредиту	Банк	Кредитна спілка
Процентна ставка, %	18,5	24
Одноразова комісія	1,5% від суми кредиту	немає
Щомісячна комісія	0,2% від суми кредиту	немає
Спосіб нарахування і сплати процентів за кредит	Ануїтетна форма	Стандартна форма
Початковий внесок	30% вартості автомобіля	30% вартості автомобіля

Завдання 7

Проведіть дослідження в мережі Інтернет на сайтах магазинів побутової техніки чи мобільних телефонів, які продають свої товари на виплат за «нульовою» процентною ставкою. Розрахуйте ефективну процентну ставку за кредитними пропозиціями і здійсніть їх порівняння.

Урок 23. ВІДПОВІДНІ ПЛАТЕЖІ

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

- Знати:** що таке непрямі витрати на запозичення і відповідні платежі.
- Розуміти:** що не завжди ці платежі встановлює кредитор або стягують їх на його користь.
- Уміти:** розраховувати відповідні платежі та сукупну вартість кредиту за допомогою ефективної (реальної) процентної ставки.

Працюємо в класі

Завдання 1. Розв'яжіть задачу 1

Умова. Ви оформляєте договір іпотечного кредитування для придбання житла на суму 500 000 грн строком на п'ять років. Житло придбається на вторинному ринку. Ринкова вартість житла за договором купівлі-продажу – 900 000 грн. Орієнтовні витрати за послуги страхових компаній, погоджених банком для співпраці, такі:

Орієнтовні витрати за послуги страхових компаній, погоджених банком для співпраці:		
Страховання предмета іпотеки	щорічно	0,1% від ринкової вартості предмета іпотеки
Страховання від нещасного випадку	щорічно	0,3 % від суми кредиту

Які види страхових платежів сплачує позичальник при іпотечному кредитуванні?

Яка щорічна величина страхових платежів при оформленні договору іпотечного кредитування?

Яку суму грошей позичальник заплатить страховій компанії за увесь строк дії кредитного договору?

Завдання 2. Розв'яжіть задачу 2

Умова. Використайте дані задачі 1. Урахуйте те, що при оформленні договору іпотечного кредитування є супутні витрати. Орієнтовні витрати за послуги нотаріуса та рієлтера такі:

Орієнтовні витрати за послуги нотаріуса		
Державне мито за посвідчення іпотечного договору	одноразово	0,01% від вартості предмета іпотеки
Послуги нотаріуса	одноразово	1 000 грн
Послуги оцінювача		
Експертна оцінка об'єкта нерухомості	одноразово	500 грн

Які витрати позичальника при оформленні кредиту є супутніми?

Що потрібно враховувати при розрахунку супутніх витрат у вартості іпотечного кредиту?

Яка сума супутніх витрат при оформленні договору іпотечного кредитування?

Завдання 3. Розв'яжіть задачу 3

Умова. Використайте дані задач 1 і 2. Додатково відомо такі умови іпотечного кредиту:

Прямі витрати на кредит	
процентна ставка	12% річних
щомісячна комісія	0,05% від суми кредиту
одноразова комісія	1% від суми кредиту
форма нарахування та сплати процентів за кредит	ануїтет

Яка сума процентних витрат при обслуговуванні іпотечного кредиту?

---

*Яка сума сукупних витрат на запозичення?
Яка реальна процентна ставка за іпотечним кредитом?*

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфу 23 розділу 12.
2. Повторіть основні поняття зі словника основних термінів.
3. Повторіть хід розв'язування задач.
4. Виконайте домашні завдання.

Завдання 4. Тести

---

1. *До сукупної вартості кредиту включаються:*
  - а) тільки прямі витрати на запозичення;
  - б) тільки непрямі витрати на запозичення;
  - в) виключно процентні платежі за кредит;
  - г) прямі і непрямі витрати на запозичення.
2. *Основними складовими непрямих витрат на запозичення є:*
  - а) процентні платежі за кредит і банківські комісії;
  - б) платежі за розрахунково-касове обслуговування;
  - в) страхові платежі та супутні витрати;
  - г) банківські комісії.
3. *Сплата державних податків і зборів:*
  - а) належить до супутніх витрат при оформленні кредиту;
  - б) включається до прямих витрат на запозичення;
  - в) не враховується в сукупній вартості кредиту;
  - г) не здійснюється при кредитуванні іпотеки.
4. *Інструментом для визначення сукупної вартості кредиту є:*
  - а) рівень власних фінансових доходів;
  - б) реальна процентна ставка за кредит;
  - в) номінальна процентна ставка за кредит;
  - г) правильної відповіді немає.

5. Для розрахунку реальної процентної ставки за кредит потрібно знати:

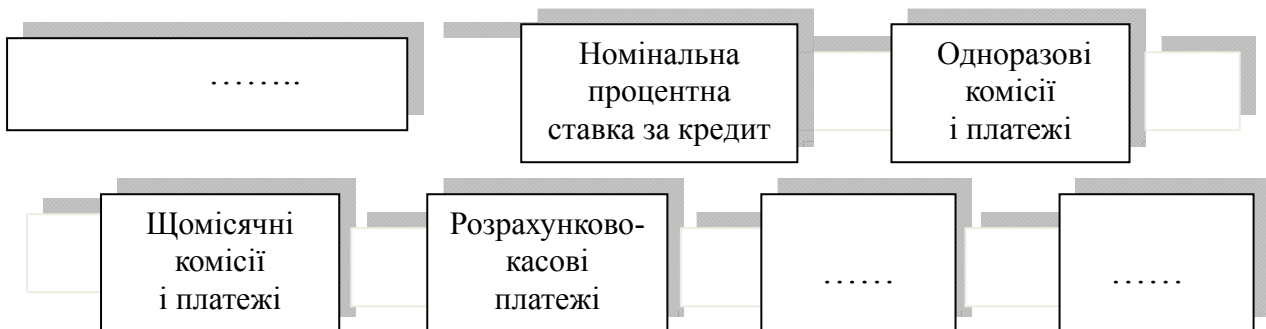
- а) величину процентної ставки за кредит, розмір одноразової комісії і базу її нарахування, розмір щомісячної комісії і базу її нарахування, суму страхових і супутніх платежів, суму кредиту, строк кредиту;
- б) суму кредиту, процентну ставку за кредит і строк кредитування;
- в) суму страхових платежів, плану за нотаріальні послуги, банківські комісії;
- г) розмір щомісячної комісії і базу її нарахування, суму страхових і супутніх платежів, суму кредиту.

Завдання 5

Заповніть порожні клітинки на рисунку:

Урок 24. РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ КРЕДИТУ

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

Знати: що таке реструктуризація кредиту, коли і чому вона здійснюється.

Розуміти: які саме умови кредиту можуть підлягати реструктуризації.

Уміти: оцінювати ефективність реструктуризації.

Працюємо в класі

Завдання 1. Розв'яжіть задачу

Умова. Позичальник звернувся в банк для проведення реструктуризації іпотечного кредиту через неспроможність обслуговувати його. Чинні умови кредитного договору такі:

Види витрат	Суми
Залишок суми кредиту	400 000 грн
Залишок строку кредиту	5 років
Процентна ставка	12% річних
Щомісячна комісія	0,2% від суми кредиту
Форма нарахування та сплати процентів за кредит	стандартна

Непрямих витрат на кредит не передбачається.

Позичальник бажає зменшити регулярні платежі до 6 000 грн. Банк пропонує позичальникові такі методи реструктуризації кредиту: зміну методу погашення кредиту та процентів за користування ним або пролонгацію строку дії кредитного договору на чотири роки.

Яка сума регулярних платежів за кредитом?

Який метод реструктуризації кредиту ефективніший для позичальника? Чому?

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфу 24 розділу 12.
2. Повторіть головні поняття зі словника основних термінів.
3. Повторіть хід розв'язування задачі.
4. Виконайте домашні завдання.

Завдання 2. Тести

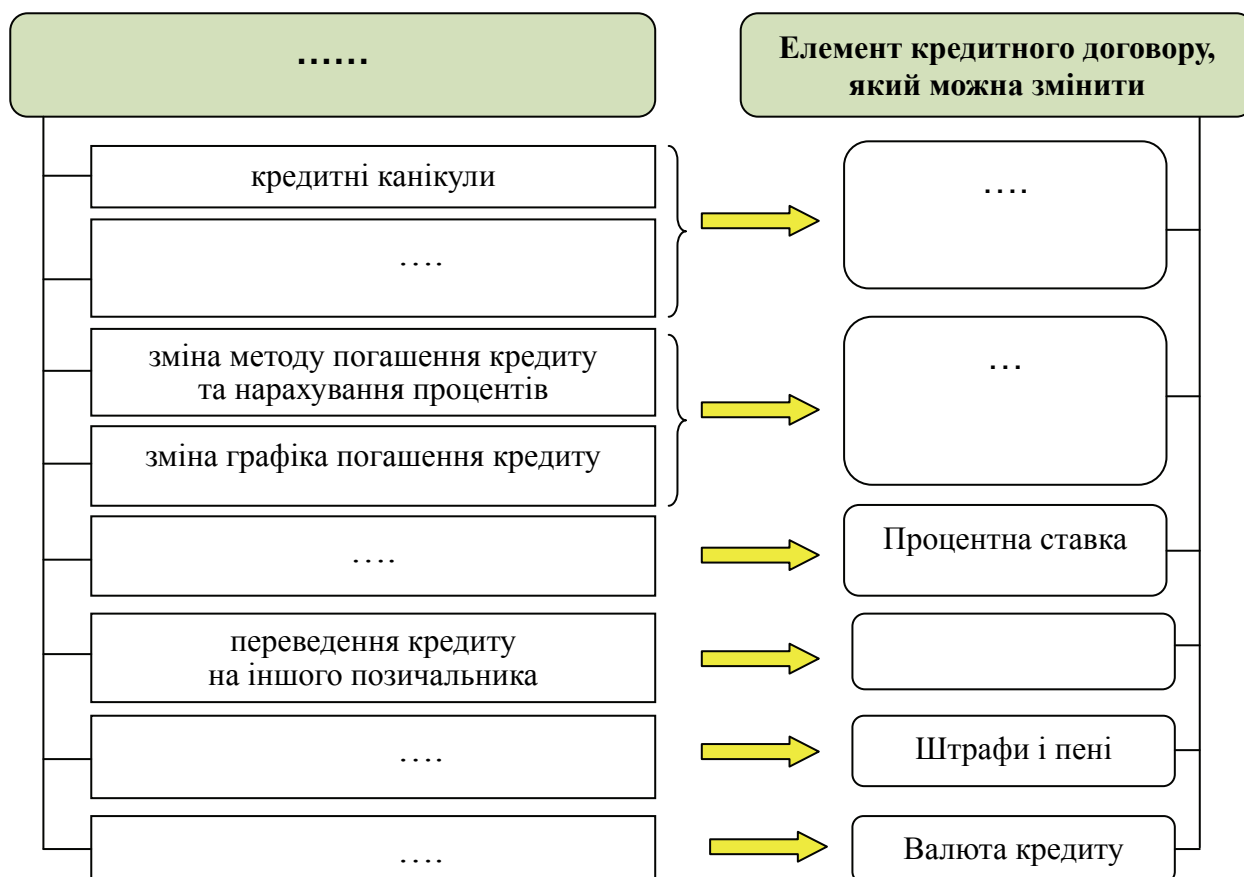
---

1. *Тимчасова зміна чинних умов кредитування і встановлення для позичальника пільгових умов повернення кредиту та сплати процентів за користування ним – це:*
  - а) реструктуризація кредиту;
  - б) обслуговування кредиту;
  - в) списання кредиту;
  - г) резервування по кредиту.
2. *Усі пільгові умови реструктуризації кредиту мають:*
  - а) постійний характер;
  - б) тимчасовий характер;
  - в) бути обов'язково враховані при укладенні нового кредитного договору;
  - г) правильної відповіді немає.
3. *Реструктуризацію кредиту здійснює:*
  - а) позичальник самостійно за власним бажанням;
  - б) страхова компанія;
  - в) фінансова установа за зверненням позичальника;
  - г) поручитель за кредитом.
4. *Елементами кредитного договору, які позичальник може змінити під час реструктуризації, є:*
  - а) рівень власних фінансових доходів;
  - б) процентна ставка за кредит, строк кредиту, валюта кредиту, метод нарахування процентів за кредит, штрафи та пені, позичальник;
  - в) сума кредиту;
  - г) правильної відповіді немає.

5. Оцінити ефективність методів реструктуризації кредиту і здійснити їх порівняння можна за допомогою:
- номінальної процентної ставки за кредит;
  - обсягів супутніх платежів;
  - суми страхових платежів;
  - реальної процентної ставки за кредит.

Завдання 3

Заповніть порожні клітинки на рисунку.

Розділ 13.

ЮРИДИЧНА СКЛАДОВА ЗАПОЗИЧЕНЬ

Урок 25. КРЕДИТНІ ДОГОВОРИ

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

Знати: що таке кредитний договір та які його істотні умови.

Розуміти: як здійснюється процедура зміни, розірвання та припинення кредитного договору.

Уміти: укладати кредитний договір та орієнтуватися в його змісті на предмет відповідності чинному законодавству та інтересам фізичної особи.

Працюємо в класі

Завдання 1

Продовжіть речення:

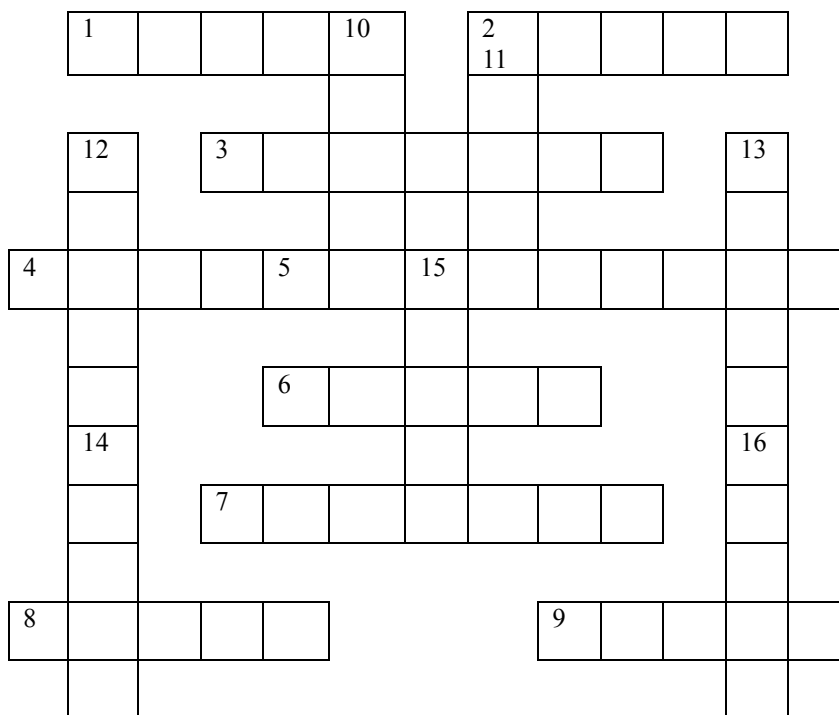
1. Кредитний договір укладений усно _____
_____.
2. Кредитний договір укладається _____
_____.
3. Після укладення кредитного договору всі його умови стають _____
_____
_____.

Завдання 2

Розгадайте кросворд.

По горизонталі:

1. Вид грошового стягнення за порушення умов кредитного договору (4 букви).
2. Договір.
3. Назва кредитодавця і позичальника у кредитному договорі.
4. Назва фінансової установи.
5. Установа, яка може надати кредит.
6. Можливий негативний вплив на кредитні відносини, від якого залежить розмір процентів за кредитом.
7. Документ, що може додаватися до кредитного договору.
8. Назва дії, коли сторони кредитного договору змінили умови договору.
9. Проміжок часу, на який надається кредит.

По вертикалі:

10. Предмет кредитного договору.
11. Пункт у кредитному договорі.
12. Умови договору.
13. Відмова позичальника від кредиту після підписання договору, але до отримання грошей.
14. Істотна умова про кредитування.
15. Інформація у кредитному договорі про найменування банку.
16. Офіційний документ, який має вищу юридичну силу, прийнятий парламентом для регулювання важливих суспільних відносин у державі.

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфу 25 розділу 13.
2. Повторіть основні поняття зі словника основних термінів.
3. Виконайте домашні завдання.

Завдання 3

Поясніть вислів «Свобода кредитного договору».

Завдання 4. Тести

---

1. *Періодичність платежів за кредитним договором:*
  - а) графік;
  - б) термін;
  - в) порядок;
  - г) строк.
2. *Документ, у якому записано права і обов'язки сторін за кредитом:*
  - а) закон;
  - б) договір;
  - в) графік платежів;
  - г) правила кредитування.
3. *Документ, який громадянин обов'язково подає до банку при оформленні кредиту:*
  - а) довідка про доходи;
  - б) заява поручителя;
  - в) паспорт;
  - г) усі названі.
4. *Свідчить про укладення кредитного договору:*
  - а) печатка банку;
  - б) підписи сторін;
  - в) довідка про ознайомлення з умовами кредитування;
  - г) усі відповіді правильні.
5. *Розмір кредиту – це:*
  - а) сума грошей, визначена у предметі договору;
  - б) сума грошей, визначена у предметі договору, і проценти за користування кредитом;
  - в) сума грошей, визначена у предметі договору, проценти за користування кредитом і вартість супутніх фінансових послуг;
  - г) сума грошей, визначена у предметі договору, і вартість супутніх фінансових послуг.

Урок 26. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПОЗИЧАЛЬНИКА

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

- Знати:** що таке юридична і цивільно-правова відповідальність, що таке заходи примусового стягнення боргу.
- Розуміти:** які наслідки майнового характеру застосовують до позичальника за порушення кредитного договору.
- Уміти:** визначати розмір неустойки (штрафу, пені) за порушення грошових зобов'язань за кредитним договором.

Працюємо в класі

Завдання 1. Розв'яжіть задачу 1

Умова. Обставини справи. Громадянка Сидорова Ольга Петрівна отримала в банку «Схід» кредит на купівлю автомобіля. Сума кредиту за договором становить 150 000 грн 00 коп. Громадянка Сидорова О. П. своєчасно погашала кредит і сплачувала проценти за користування кредитом. Згодом в Ольги Петрівни виникли серйозні фінансові труднощі і останній платіж здійснено не було. У місяць останнього платежу закінчився строк, на який було укладено договір. Прострочення виконання грошового зобов'язання позичальниці перед банком – 1 рік 2 місяці. Сума простроченого зобов'язання з процентами за користування кредитом становить 5 500 грн. За умовами договору, розмір пені становить подвійну облікову ставку НБУ. Протягом усього прострочення ставка НБУ дорівнювала 7,75% річних.

Дайте відповіді на такі питання:

1. Оцініть ситуацію.
2. Визначте вид відповідальності, який передбачено за таке неналежне виконання грошового зобов'язання Сидоровою О. П.
3. Розрахуйте суму грошового стягнення.

Завдання 2. Розв'яжіть задачу 2

Умова. Обставини справи. Громадянин Івакін Олексій Іванович отримав у банку «Схід» кредит готівкою на суму 70 000 грн 00 коп. строком на три роки. Спочатку погашення кредиту відбувалося відповідно до умов договору, але згодом погашення кредиту припинилося. Банк звернувся до суду для прийняття рішення про примусове стягнення суми боргу. Борг

громадянина Івакіна О. І. перед банком становить 4 850 гривень 48 коп. Як з'ясував суд, у громадянина Івакіна О. І. є рахунок у банку «Прометей» на суму 2 500 гривень, легковий автомобіль (ринковою вартістю понад 100 000 грн 00 коп.) та однокімнатна квартира в м. Києві за ринковою вартістю. Суд виніс рішення на користь банку, але рішення суду добровільно не виконано.

Дайте відповіді на такі питання:

1. Куди слід звернутися представникам банку для примусового виконання рішення?
2. З'ясуйте порядок звернення стягнення на майно Івакіна О. І.
3. Чи можна звернути стягнення на квартиру боржника і чому?

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфу 26 розділу 13.
2. Повторіть основні поняття зі словника основних термінів.
3. Повторіть хід розв'язування задач.
4. Виконайте домашні завдання.

Завдання 3

Дайте визначення:

1. Збитками є _____.
2. Цивільно-правова відповідальність – це _____.
3. Штраф – це _____.
4. Пеня – це _____.
5. Арешт майна – це _____.

Завдання 4

Продовжіть речення:

1. Якщо в позичальника (боржника) немає грошей – це _____ його від відповідальності.
2. Заставою може виступати _____ майно (речі).
3. Перш за все стягнення звертається на _____ (боржника).

Урок 27. ПРАВА І ОBOB'ЯЗКИ СПOЖИВАЧА ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

- Знати:** права і обов'язки споживача фінансових послуг та які органи в Україні здійснюють захист їхніх прав.
- Розуміти:** значення договору про фінансові послуги як документа, в якому закріплені обов'язки її споживача.
- Уміти:** захищати власні інтереси і права як споживача фінансових послуг, зокрема при укладенні відповідного договору.

Працюємо в класі

Завдання 1

Обставини справи. Громадянин Дорошенко П. П. має намір купити комп'ютер, але грошей у нього не вистачає.

Поміркуйте і поясніть:

1. Яка послуга потрібна Дорошенку П. П. для задоволення його потреби?
2. Які фінансові установи можуть надати таку фінансову послугу?
3. Які державні органи можуть здійснювати захист порушених прав споживача Дорошенка П. П.?

Завдання 2

Обставини справи. Громадянин Петров Іван Іванович має намір застрахувати свій автомобіль і здійснити страхування цивільної відповідальності власника транспортних засобів.

Проаналізуйте ситуацію і поясніть:

1. Потреба в якій фінансовій послугі виникла в Петрова І. І.?
2. Які фінансові установи можуть надати такі послуги?
3. Які умови має містити договір про такий вид фінансової послуги?
4. У разі порушення домовленостей про фінансові послуги куди може звернутися Петров І. І. щодо захисту своїх прав?

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфа 27 розділу 13.
2. Повторіть основні поняття зі словника основних термінів.
3. Повторіть хід виконання завдань.
4. Виконайте домашні завдання.

Завдання 3

Продовжіть речення:

1. Фінансова послуга – це _____
_____.
2. З метою захисту і для запобігання кризовим явищам _____
_____.
3. Договір про фінансові послуги складається з _____
_____.

Завдання 4. Тести

---

1. *Юридична особа, яка може надавати фінансові послуги, – це:*
  - а) ломбард;
  - б) пенсійний фонд;
  - в) Національна комісія з цінних паперів і фондового ринку;
  - г) Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.
2. *Знайдіть зайве. Фінансовою послугою є:*
  - а) обмін валют;
  - б) друк цінних паперів;
  - в) кредитування;
  - г) обслуговування банківської картки.
3. *Обов'язковий реквізит договору про фінансові послуги:*
  - а) назва фінансової операції;
  - б) строк дії договору;
  - в) назва документа;
  - г) розмір фінансового активу.
4. *Обов'язкова умова договору про фінансові послуги:*
  - а) місцезнаходження юридичної особи, яка надає фінансову послугу;
  - б) підписи сторін;

- в) адреса фізичної особи, яка отримує послугу;
- г) права і обов'язки сторін договору.

5. *Обов'язкова умова договору про фінансові послуги:*

- а) розмір фінансового активу, зазначений у грошовому еквіваленті;
- б) найменування фінансової установи, яка надає фінансову послугу;
- в) прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи, яка отримує фінансову послугу;
- г) усі відповіді правильні.

Розділ 14.

СТРАХУВАННЯ

Урок 28. СТРАХУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ГРОМАДЯН

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

- Знати:** навіщо потрібне страхування, які форми страхування існують і хто виступає основними учасниками страхового процесу.
- Розуміти:** хто і як може купувати страхові поліси, роль договору у страховому процесі.
- Уміти:** приймати рішення щодо необхідності страхування і розраховувати розмір компенсації збитку при настанні страхового випадку за договором страхування цивільної відповідальності автовласників.

Працюємо в класі

Завдання 1

Умова. Якщо в середньому вартість одного судна з товаром була 1 000 монет.

І щороку одне з п'яти суден не доходило до пункту призначення або не поверталось.

А п'ята частина вартості корабля, тобто 200 монет на рік, для торгівців не було занадто обтяжливою сумою.

Тоді купці формували касу взаємодопомоги в розмірі _____ монет і в разі неповернення одного зі суден повертали суму на купівлю нового корабля та товару постраждалому учасникові товариства.

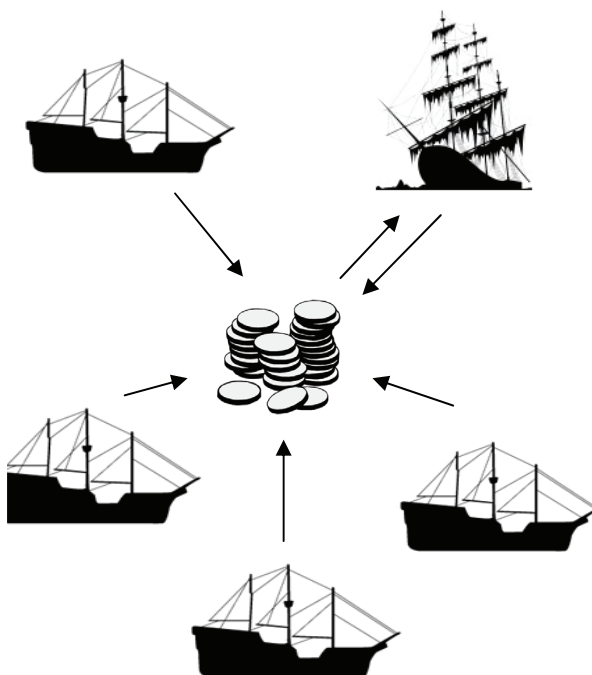

Схема компенсації збитку учасниками експедиції

Завдання 2

Установіть відповідність між термінами і визначеннями:

Вигодонабувач	фізична особа, життя, здоров'я та працездатність якої є предметом страхового захисту з особистого страхування
Застрахована особа	фізична чи юридична особа, яка має зацікавленість у страхуванні та уклала зі страховиками договори страхування або є страхувальником відповідно до законодавства України
Страхувальник	юридична або частіше фізична особа, яка призначена страхувальником за договором або є за законом отримувачем страхової суми
Страховик	юридична особа (страхова компанія), яка бере на себе за певну плату чужі ризики і виплачує відшкодування (застрахованій або іншій третій особі) в разі настання страхового випадку
Страховий агент	громадянин, який діє від імені та за дорученням страховика і виконує частину його страхової діяльності

Завдання 3. Розв'яжіть задачу

Умова. У результаті дорожньо-транспортної пригоди (зіткнення між автомобілем і мотоциклом), що сталася з вини власника автомобіля, обидва водії загинули. Мотоцикл, вартість якого 40 000 грн, повністю знищений. Власники (водії) автомобіля і мотоцикла мали страхові поліси з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності.

Визначити суму страхових виплат, що буде виплачена спадкоємцям загиблих власників транспортних засобів.

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфа 28 розділу 14.
2. Повторіть основні поняття зі словника основних термінів.
3. Повторіть хід розв'язування задачі.
4. Виконайте домашні завдання.

Завдання 4. Тести

---

1. *Страховання у країнах із розвинутим страховим ринком і високою страховою культурою вигідно:*
  - а) окремій особистості;
  - б) родині;
  - в) підприємцям;
  - г) усе правильно.
2. *За полісом обов'язкового страхування цивільної відповідальності страхове відшкодування отримує:*
  - а) власник поліса;
  - б) спадкоємці власника поліса;
  - в) потерпілий, що отримав збиток від дій власника поліса;
  - г) усе правильно.
3. *Суть солідарної розкладки збитку полягає:*
  - а) у компенсації втрат одному або декільком постраждалим загальними зусиллями;
  - б) у спрямуванні частини страхових премій на фінансування превентивних заходів;
  - в) у передачі за певну плату матеріальної відповідальності за наслідки ризику;
  - г) усе правильно.
4. *Договір страхування набирає чинності:*
  - а) з моменту укладення договору, якщо інше не передбачено договором страхування;
  - б) з моменту подання заяви про страхування, якщо інше не передбачено договором страхування;
  - в) з моменту підписання договору, якщо інше не передбачено договором страхування;
  - г) з моменту внесення першого страхового платежу, якщо інше не передбачено договором страхування.
5. *Факт укладення договору страхування посвідчується:*
  - а) страховим свідоцтвом;
  - б) страховим полісом;
  - в) страховим сертифікатом;
  - г) усе правильно.

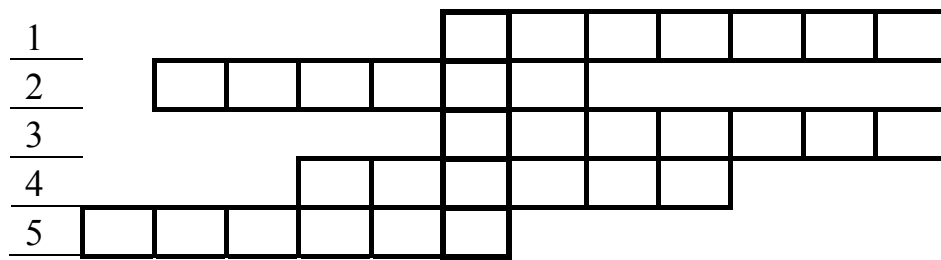

Завдання 5

Розгадайте криптограму.

Правильно відгадавши слова по горизонталі, прочитаєте у виділеному рядку по вертикалі зашифроване слово.

1. Основні умови, які визначають взаємовідносини страховика і страхувальника за кожним видом страхування.
2. Матеріальна шкода, нанесена страхувальникові в результаті страхового випадку.
3. Письмова угода між страхувальником і страховиком, згідно з якою страховик бере на себе зобов'язання в разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату, а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені строки.
4. Процес визначення вартості майна, яке приймається на страхування.
5. Плата за страхування, яку страхувальник зобов'язаний внести страховикові відповідно до договору страхування або чинного законодавства.

Завдання 6

Продовжіть речення:

Страхування – це _____.

Завдання 7

Знайдіть в Інтернеті:

Які страхові компанії (представництва, філії) надають послуги зі страхування у вашому місті? Які саме види страхових послуг для громадян вони пропонують?

Урок 29. МАЙНОВЕ ТА ОСОБИСТЕ СТРАХУВАННЯ ГРОМАДЯН

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

Знати: які види страхування належать до майнового та особистого страхування громадян.

Розуміти: особливості укладення і виконання договорів страхування майна, життя та здоров'я громадян в Україні.

Уміти: визначати доцільність придбання конкретного виду страхування, розраховувати вартість страховки та розмір компенсації збитку при настанні страхового випадку.

Працюємо в класі

Завдання 1. Розв'яжіть задачу 1

Умова. Страхова вартість майна – 5 млн грн, страхова сума – 4 млн грн, збиток, нанесений майну в результаті страхового випадку, – 3 млн грн.

Визначити розмір страхового відшкодування за системою пропорційної відповідальності.

Завдання 2. Розв'яжіть задачу 2

Умова. Приватний будинок вартістю 20 млн грн був застрахований на один рік у двох страховиків від пожежі: у страховика «А» – на страхову суму 17 млн грн, у страховика «Б» – на 8 млн грн. У результаті страхового випадку будинок повністю знищено.

Визначити, в якому розмірі кожний страховик здійснить виплату страхового відшкодування страхувальникові.

Завдання 3. Розв'яжіть задачу 3

Умова. Мотоцикл вартістю 30 000 грн застрахований у двох страхових компаніях: у першій – на суму 25 000 грн (встановлена безумовна франшиза в розмірі 8%), у другій – на 30 000 грн (встановлена умовна франшиза в розмірі 10%).

Визначити суму страхового відшкодування, якщо в результаті страхового випадку мотоцикл повністю знищений.

Завдання 4. Розв'яжіть задачу 4

Умова. Визначити розмір страхової суми і порядок її виплати, яка повинна бути сплачена пасажирові залізничного транспорту, якщо під час поїздки стався страховий випадок, у результаті якого:

1) пасажир тимчасово втратив працездатність на 127 днів, а потім його визнали інвалідом II групи. Пасажир мав квиток;

2) пасажир отримав I групу інвалідності. Пасажир не мав квитка, але користувався правом безкоштовного проїзду відповідно до чинного законодавства.

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфу 29 розділу 14.
2. Повторіть основні поняття зі словника основних термінів.
3. Повторіть хід розв'язування задач.
4. Виконайте домашні завдання.

Завдання 5. Тести

- В особовому страхуванні виділяють такі групи ризиків, у разі яких проводиться страхування:*
  - смерть застрахованого;
  - смерть страхувальника;
  - тимчасова втрата працездатності;
  - усе правильно.
- «Повним автокаско» називається укладення договору на таку кількість ризиків:*
  - один ризик;
  - два ризики;
  - усі ризики, які пропонує страховик;
  - усе правильно.
- Фактори ризику, які враховуються при страхуванні автотранспорту, такі:*
  - технічні характеристики транспортного засобу;
  - індивідуальні характеристики користувача транспортного засобу;
  - цілі користування транспортним засобом;
  - усе правильно.
- Розмір тарифної ставки при страхуванні домашнього майна залежить:*
  - від типу будівлі, в якій міститься майно;
  - віку і статті страхувальника;
  - наявності пільгового терміну поновлення договору страхування;
  - усе правильно.

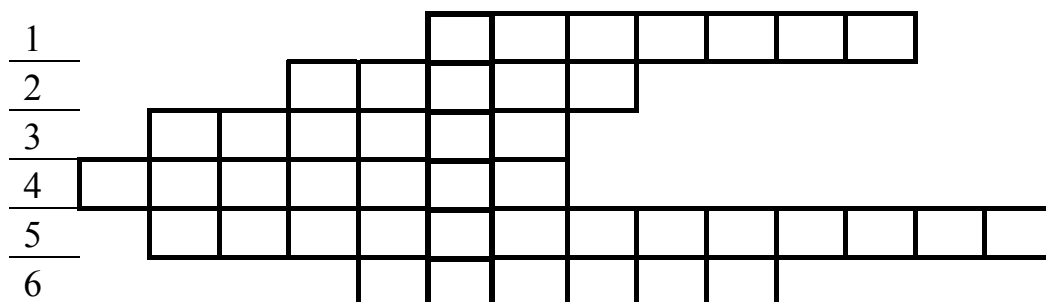

Завдання 6

Розгадайте криптограму.

Правильно відгадавши слова по горизонталі, прочитаєте у виділеному рядку по вертикалі зашифроване слово.

- Один із різновидів страхування майна.

2. Ставка страхового внеску з одиниці страхової суми за визначений період страхування.
3. Матеріальна шкода, нанесена страхувальникові в результаті страхового випадку.
4. Одна з форм застави, за якої закладається нерухоме майно.
5. Особа, яка передає в іпотеку нерухоме майно для забезпечення виконання власного зобов'язання або зобов'язання іншої особи перед іпотекодержателем.
6. Плата за страхування, яку страхувальник зобов'язаний внести страховикові відповідно до договору страхування або чинного законодавства.

Розділ 15.

ВЛАСНИЙ БЮДЖЕТ І ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ

Урок 30. ПЛАНУВАННЯ ВАШОГО ФІНАНСОВОГО ЖИТТЯ З ВИКОРИСТАННЯМ НАЯВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ

Виконуючи завдання цього уроку, ви будете:

- Знати:** що таке фінансовий план і які бувають фінансові плани.
Розуміти: необхідність фінансового планування в житті сім'ї.
Уміти: скласти фінансові плани та оцінювати їх результативність.

Працюємо в класі

Завдання 1. Розв'яжіть задачу 1

Умова. У таблиці представлено відомості про активи сім'ї, де описана їхня ринкова вартість на поточний момент, витрати на утримання і принесений дохід.

Назва активу	Ринкова вартість на поточний момент	Витрати на утримання, за рік	Дохід від активів, у год.	Рентабельність активу, %
Квартира	500 тис. грн	4 тис. грн	50 тис. грн – дохід від росту цін на нерухомість; 24 тис. грн – дохід від здачі в оренду	
Банківський депозит	100 тис. грн	0	10 тис. грн	
Готівкові кошти	20 тис. грн	0	0	

Потрібно розрахувати рентабельність кожного виду активів цієї сім'ї.

Завдання 2. Розв'яжіть задачу 2

Умова. Упродовж місяця сім'я прогнозує такі доходи: заробітна плата – 16 000 грн; пенсія – 1 500 грн; стипендія – 700 грн; проценти за депозитом – 5 000 грн; дивіденди від акцій – 7 000 грн; отримані подарунки (гроші) – 5 000 грн; винагорода за професійні послуги – 5 000 грн; інші доходи – 3 000 грн.

Витрати сім'ї очікуються в таких сумах: витрати на харчування – 4 000 грн; витрати на одяг і взуття – 6 000 грн; витрати на комунальні послуги – 800 грн; витрати на розваги – 7 500 грн; витрати на ювілей – 5 000 грн; витрати на сплату внесків за автокредитом – 8 000 грн; витрати на ремонт квартири – 15 000 грн.

Потрібно скласти фінансовий план на місяць, а також визначити, чи достатньо коштів має сім'я для покриття витрат, якщо планується формування резерву в розмірі 20% від величини доходів. Зробіть відповідні висновки, яким чином досягнути збалансованого плану.

Види доходів	Сума, грн	Види витрат	Сума, грн
1. Заробітна плата		1. Витрати на харчування	
2. Пенсія		2. Витрати на одяг і взуття	
3. Стипендія		3. Комунальні послуги	
4. Проценти за вкладками		4. Витрати на розваги	
5. Дивіденди від акцій		5. Витрати на ювілей	
6. Подарунки		6. Погашення автокредиту	
7. Винагорода за професійні послуги		7. Ремонт квартири	
8. Інші доходи		Резерв	
Усього доходів		Усього витрат	

Працюємо вдома

1. Прочитайте матеріал параграфу 30 розділу 15.
2. Повторіть хід розв'язування задач.
3. Повторіть основні поняття уроку зі словника основних термінів.

Навчальне видання

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ

Робочий зошит для учня

*За загальною редакцією
доктора економічних наук, професора **Т. С. Смовженко***

Видання третє, виправлене і доповнене

Підписано до друку 18.07.2014. Формат 60 × 84^{1/8}.
Обл.-вид. арк. 5,0. Умовн. друк. арк. 13,48.